

Dagboek van den Aspirant Controleur te Tentena
van 5 Juni 1909 - 15 Juni 1909

67
Pag

5 Juni

Aangekomen te Tentena. onthoof in den namiddag bericht van den Irlandsch Resident Kapaan, dat de Witi Abakole. Fa Kame te Panano verzoekt de vervolging van Fa Baboki door de bevolking gedurende tien dagen te doen saken; in dien tijd zou Fa Baboki door drie zijner volgelings Fa Baio, Fa Kpione en Papai Abarsede welke reik op den 4^{en} Juni vrijwillig bij Fa Kame meldden bij dezen gebracht worden. Daar mij bleek dat Falasa in deze zaak Fa Kame verbrouwenbaar achtte, willigde ik het verzoek van dezen in

6 Juni

dat het zondag is behoeft niet vermeld te worden

Aankomst der patrouille Hofman
Zondag.

7 Juni

De aangewezen weg is, dat Falasa VM bespreking ten huize van Falasa bij U komt, niet omgekeerd, parti over het oprichten van eene nieuwe euliere zaken, als het aanbrenge van pasanggrahan en het aanbrenge veranderingen Uwer woning behoeven van veranderingen aan mijne woning niet vermeld te worden.

8 Juni

VM ging ik den toestand na des savonds beplant door de bevolking van Tentena aan de oostkant van den grooten weg, dus tuschen weg en rioer, stond de pas uitgeplante padi op sommige gedeelten zeer slecht.. voor een deel waren de zaailingen minder gestey door minder goede hoedanigheid van den

Naar mijn meening
 ligt de oorzaak in het
 niet op tijd planten.
 Gelyk en op tijd planten
 doet den padi aanplantjaar
 op de sawah's slay.
 Den eindp. Contr. was
 op te dragen - in verband
 met redurval - eens
 na te gaan wanneer
 de strek Poccoan
 met planten en begin
 en wanneer een
 eind moet worden
 gemaakt. -
 Padiplanten na ge-
 rethetijd is verzorgd
 arbeid en veroverhakte
 ziekte onder het gans

23/7 rest
 in

Nog dit jaar, na den oogst, moet
 daarmee begonnen worden, zooals ik
 reeds den int. Assistent Japan voor
 uwe komst heb meegedeeld

den grond der kweek bedden; overigens
 heb ik de oorzaak nog niet kunnen
 nagaan. Indien de overplanting
 daardoor niet te moeilijk wordt,
 verdient het aanbeveling een volgend
 jaar alle kweekbedden aan de Oostzijde
 van den weg aan te leggen, daar toch
 is de grond vetter
 te padi aan den Oostkant van den
 weg stond zeer goed. Het verschil in
 aanzien dier twee gedeelten meende
 ik te kunnen toeschrijven aan de wa-
 ter voorziening, welke op het ooste-
 lyke en hoogste gedeelte het beste is
 af- en aanvoer van het water is hier
 zeer goed; over het benedenste gedeelte
 stroomt het water slechts zeer lang
 zaam en stond op verscheidene plaats
 een geheel stil. Voor eene goede door-
 strooming is daar meer water noodig,
 dan nu verkregen kan worden.

Waarschijnlijk zal het mogelijk zijn
 water van de Wambi rivier daarheen
 te brengen. Zoodra de meellat gereed
 is, zal daartoe ge water fraai worden.
 Tegen een volgend jaar zou er dan
 eene leiding bij gegraven kunnen
 worden -

9 Juni
 Woensde de bespreking van den luit-
 nant Hofman met Palasa bij oorde
 te nemen maatregelen ter voorko-
 ming van een ontoluchken van
 Fa Batohi over de Porro rivier naar
 Loewoe, Miori e.a.
 Het bleek, dat Palasa reeds gelast

had aan de westzijde der rivier daar-
 tegen te waken, beoosten de Porro rivier
 wordt de vervolging nu door Fa Rame
 geleid

10 Juni
 Niets byzonders
 11 Juni
 Frachtte met den Int. Assistent Japan
 een geschikt punt aan de Wambi rivier
 te vinden, om van daar het water
 naar de sawah's te leiden

12 Juni
 Begon met het waterpassen voor
 de nieuwe waterleiding. Het bleek
 mij, dat het in elk geval mogelijk
 zal zijn water uit de Wambi rivier
 af te voeren; eene groote vlakke bij
 Katoe Dena gelegen kan dan ook
 van water voorzien worden.

Daar Fa Rame aan eene tweede oproe-
 ping wegens ziekte geen gevolg had
 kunnen geven, werd besloten Maan-
 dag 14 Juni te Watae Montje te be-
 raadslagen over wat gedaan moet
 diende te worden, wanneer na afloop
 vanden termijn van tien dagen Fa Bato-
 hi niet door de heden van Fa Rame
 zou zijn gevangen.

13 Juni
 Zondag. Niets byzonders
 14 Juni
 Balken enz voor de pasanggraden
 werden door de bevolking gebracht
 Ging naar Watae Montje met den
 Int. Assistent en den Abakole Pala-
 sa.

zie bij 6 Juni

In eene vergadering met Talasa, Fa Rame en verscheidene kabosengja's werd aan Talasa in overleg met Fadame de verdere leiding der opsporing van Fa Batoki opgedragen.

Ging in den NM terug naar Pentena met den wegopzichter Elbore.

Een klein gedeelte van den weg voor Saodjo zal verlegd worden. Over het algemeen was de weg in zeer voldoenden staat. Door de zware regen der laatste dagen bleek het noodig te zijn een weggedeelte in de nabijheid van Pentena op te hoogten, daar zich op die hoogte een moeras met meer dan een voet water gevormd had.

Toorbij de sawahs bij Pentena rydende zag ik, dat slechts een gedeelte van het water der oorkeligh gelegen sawahs benut werd door de velden aan de andere zijde van den weg.

Allereerst zal ik trachten daarin verbetering te brengen, want in geval het graven van eene nieuwe leiding wordt uitgevoerd, zal dat langere tijd vorderen. Wanneer de opmetting

Een raming van benoodigde werkracht gereed is, kan er een raming van de besien behoefte niet gemaakt te worden, daar noodigde werkrachten gemaakt worden. alle weerbare mannen aan dit werk moeten meedoen

Teruggelkomen in Pentena vernam ik van Dr Sobrani, dat Fa Batohi zich bij hem had aangemeld, geheel uitgeput door honger en gebrek. Zijne opreending naar Porro zal eerst mogelijk zijn als hij eenigzins opkrachten is gekomen. De Superaant Controleur 1/179/8 Gobée

Voor de handteekening,
De Civiel Gezaghebber,

W. Maru

23/7

Gescreven door de Superaant Controleur 1/179/8 Gobée

5
Dagboek van den Adspirant. Conkoleur te Tentena
van 15 Juni - 1 Juli 1909.

15 Juni Besprak met den intusschen van
het Meer terugkeerden mantie
voor de cultures de noodzakelijke
verbetering van de waterverdeling
der sawahs bij Tentena.
Terschuifmet van de patrouille
Hofman te Tentena. Stelde
den Luitenant Hofman voor de
overbrenging van Ta Batoki met
zine medegeraageneen naar Gosso
aan Ta Lasa op te dragen. Deze
schikte zich hiertoe evenwel
niet verantwoord, daar volgens
zine meening de mogelijkheid van
inbluften van een der geraageneen
niet was uitgesloten. Er werd
daarom besloten, dat Ta
Batoki den volgenden dag
door de patrouille per draag-
baar naar Gosso zou vervoerd
worden.

Terrichtte verder eenig schrift-
werk evenals den

16 Juni Voormiddags 7^u vertrek der
patrouille Hofman naar Gosso met
Ta Batoki en zine volgelingen.

17 Juni Besprak met Ta Lasa en het
-dorpshoofd nog eenige werk-
zaamheden aan het terrein
voor de nieuwe pasanggrahan
en aan mijne woning.

18 Juni Met de vacinatie van de
inwoners van Tentena werd
evenals de voorgaande weken
door Menouw Adriani voortgegaan.
Op verscheidene plaatsen na was
hiernede de vaccinatie te Tentena

afgelopen.
 Hiergeens niets bijzonders.

19 Juni Terugkeer der patriicille Hofman uit Posso.

20 Juni Bericht van de patriicille Hofman met den Inlandsch assistent Najoan naar Oudje, kon zelf wegens malariakoortsen niet medegaan.

21 Juni

22 "

23 "

24 "

25 "

26 "

Niets bijzonders, riek en herstellende materialen voor de pasang, graven werden aangevoerd.

De regopriener Mose kwam berichten, dat het indertijd afgezette dorpschoofd van Hambera, Fa Karoija, 2 maanden had verword met zijn zwaard (waaraan de zeer ernstig), daarna met het zwaard op weg gaande naar het huis van het tegenwoordige hoofd Dapa i Maroende - alwaar hij een vergadering had bijgewoond - werd tegevoerd door eenige lieden, van welke hij loevens twee verwondde, waarna men hem afmaakte. Nadere bijzonderheden van of aanleiding tot het gebeurde verstaan ik nog niet, maar zal binnenkort naar Hambera gaan.

27 Juni Vrijdag. Niets bijzonders

28 " Terugkomst van den vaccinator uit Palande, Ramoesa en Oudje, alwaar hij gereed was gekomen met de vac-

Ontvang bericht van den Inlandsch assistent Najoan, dat de saraks te Soera en te Singhona er goed uitzagen, in de reize dorpen was de toestand der saraks niet gunstig.

Ovens van de dorpen in Boen-Palande was aan de saraks zeer weinig zorg besteed. De behouden hoefden ontvingen een waarschuwing, de Ka. bosenja van Dape werd gestraft met 8 dagen aanhouding te Tentena. Te Toba werden besprekingen met den mahole van Palande, Ka. moesa en zne dorpschofden gehouden, beheffende

verbetering, tengevolge van nalatigheid? 20. mantri? of onbekend, heid dan wel weinig belangstelling 25. rijkte van hoefden en bevolking? - res: 24/9

10. verbetering van de saraks 20. spoedige herstelling van de wegen Tindoli - Fa. lambo en Singhona - Masewe 30. het aanleggen van kraken voor de buffels. - En begin is hiernede reeds gemaakt.

Behalve op enkele plaatsen, waar het gewas veel van de muiscen had te lijden, stond de padi op de ladaugs by Talambo goed. Hier en daar was men reeds begonnen te oogsten.

29 Juni De vaccinator vaccineerde nog + 30 personen te Katoe Sena en keerde daarna terug naar Posso.

Hield toezicht by het pas kappen der stutten van de pas auggiahaw.

30 Juni Hield toezicht by het

plaatsen der statten. Breigens
niets bijzonders.

Se aspirant, conholeur
J. Jobé.

Green:

le civil graphique

Arrière

Genien

Resident Resident

Arrière

Genien

de res:

vn

24/9
☺

Logboek van den Aspirant-Consulent te Tentena
van 1 Juli - 15 Juli 1909.

1 Juli Hield toezicht by het bouwen
van de pasanggrahan.

Brengens niets bijzonders.

2 Juli Als boven.

3 Juli Niets bijzonders.

4 Juli Zondag.

Ontving bericht van den Zulaandse
assistent Najoan, dat in Budaë
de saraks bij Maseue niet
goed stonden; bij Saug en Taripa
echter kwam de padi op de
saraks goed op. — Over het
algemeen zagen de ladaangs
er goed uit en deden een
goede oogst verwachten.

De zindelijkheid van de dorpen
liet nog veel te wenschen over.
Mapoel was achterlijk in het
afmerken van in aanbouw zijnde
huizen.

Te Taripa werd een vergadering
gehouden met den Mahole van
Budaë en zyne dorpschoufden.

Toestemming werd gegeven, dat
hoogstens $\frac{1}{3}$ van de overblare
mannen voor 2 maanden
damar zal gaan winnen in de
damarbosschen by Todjo.

Buffelkraken moeten voor het
vertek der damarwinners in
orde zijn gemaakt.

Het is niet de bedoeling, dat ik
steeds by de bouw der pasanggrahan

blyft; er is voor ik veel werk. 5 Juli
wat van men gewent is dat 6 Juli
het toezicht houder.

cfm
AK.

7 Juli
8 Juli
9 Juli.

Hield toezicht by het bouwen
van de pasanggrahan.

Ideem. Ontving bericht van
den Ciriel-Graghebber te Fotto

dat een Colwoer Tomapali
gevaand wonende te Tolambo (West-
zide Passomeer) moest worden opge-
vat en naar Posso gebracht als
betrokkene in de zaak "Tabatoki".

Liet in overleg met Mose (bij af-
wesen van Takasa) 4 man naar
den Mohole van Galande gaan
om dezen hiervan in kennis te
stellen en tereus bedoelde persoon
op te vatten en hewaarts te brengen.

10 Juli Hield toezicht als boer.

11 Juli Zondag. Niets bijzonders.

12 Juli. Hield toezicht als boer. -

Tomapali werd door de uitge-
stuurde lieden gebracht. -

Liet het dorps hoofd van To-
lambo oproepen om Tomapali
naar Posso te brengen. - Deze
Tomapali is een oud liekegh man,
die slechts in zeer kleine dagreizen
den weg naar Posso zal kunnen
afleggen.

13 Juli Hield toezicht als boer

14 Juli Idem.

Toor origineel. De adsp. controleur

Von de kanttekening
de civ. gezogheben

Uwasee

J. C. Obie:

Genien
res.
m

Genien
Assistent Resident

Devoel.

1.
 Dagboek van den adopsiant. controller te Tentena
 van 15 Juli. 1 Augustus 1909.

15 Juli Avonden met de passengrahan
 gereed tot aan het bouwen van het
 dak. Eindigden voorloopig, daar
 de daksparen nog gebracht
 moesten worden.

Aankomst van den Ind. assistent
 Najoan met een patrouille

16 Juli Vergaderde met den Ind. assistent
 Najoan, den Mokole Fa Lasa en
 eenige dorpschoufden van
 Tentena en nabijgelegen dorpen
 om het verder onderzoek naar het
 „moganda“, dat in 1907 te Tentena
 zou plaats gehad hebben.
 Het bleek, dat het vroeger dorps-
 hoofd van Rauggadopi, Gapa
 in Soki onstreeks Juli 1907 van
 het toenmalige hoofd van Rimba
 ngapa (gelegen in Mori nabij de
 grens met Indie) een scalp af-
 konstig van een in Mori by den
 overval afgemaakte soldaat had
 ontraffen en daarmee een
 moganda-feest in de lobo had
 laten houden. Deze lobo staat
 nu nog in het oude dorp Raug-
 gadopi en is vervallen.
 De overbrengers van dien scalp waren
 lieden uit Mori, Watoe paugi en
 Fa loepinoene genaamd; deze
 brachten dien scalp onder luid
 druygeschreeuw (mogora) in de
 lobo. —

18 Juli

Zen verder onderzoek te Watoenintjoe
bracht aan het licht, dat een aan
Ja Kame aangeboden scalp door
desen geneeijerd was, door Ja
Nambo, het tegenwoordige dorps-
hoofd van Maradajo in een
vystochem by Boejoe mpondoli
was opgehangen. Deze scalp, be-
stend voor Benai Joli te Kapoe,
was regeus diens dood nog niet
naar Kapoe gebracht.

De zaak betreffende de uitstori inge-
voerde scalpen is ten mijnen kantore
door den Ass. Res^t. van Elbedden Celebes
afgedaan. De schuldige hoofden worden
onderhouden en gestreng berispt met
't oog op hunne goede hounding, gedurende
de laatste twee jaren werd hun voor
ditmaal verder vergeffenis
geschonken.

H werd nu ingeleerd te Watoenintjoe
en zal verder naar Goro verzonden
worden.

19 Juli

Hield toezicht by het bouwen van
de pasanggrahan

20 "

Voormiddags begaf ik mij naar
het wegwerken aan den weg
naar Pevera, waar door de
lieden van Saodjo, Katoe Sena,
Tentana, Boejoe mpondoli en
Pevera gewerkt werd. De aan-
leg, die over een vlak gedeelte
plaats had, gaf niet tot bijzondere
opmerkingen aanleiding.

afm
H.

accoord
res^t
VIIIO

Dit is ook verwaat in de door U van mij
ontvangen opdracht.

Eerst Fracci's uitschets op ± 1 ell
breeste, daarna deregoed naris,
alle onnoodige hellingz regnensz
z, eerst dan de weg maken.

H.

In het vervolg zal ik brengen
voor het wegwerken met den
wegoprichter een geschrift hoeie
te vinden. Wanneer een groot stuk
is aangegeven, voor men begint te
werken, dan zal er meer party
getrokken kunnen worden van het
groot aantal menschen (300)
dat tegeljk uitkomt, dan hen
over grotere afstanden te
verdeelen.

21 Juli Ging voormiddags naar den
heerendienst by de brug over de
Wunbi, die kort geleden by een
bandjer veel geleden had.
Door wyziging van den stroomloop en
versteking van den grond by de
brug werd in een en ander voorzien.

Op nog eenige aanwijzingen
by het bouwen van de pasweggraven.

22 Juli Ging voormiddags met den
mantri van de sarahs en znen
helper naar de sarahs te Tentena
over het algemeen staat de padi
vry goed. De van Bali afkomstige
padi is hoop opgeschoten en
sterk en heeft daardoor weinig
van riekten te lijden gehad;
stoelt echter weinig uit.
De twee jaren geleden van Paloe
aangevoerde padi is veel
minder sterk, maar stoelt
heer uit.

Op sommige gedeelten, waar de
grond roodachtig is en zich in
het water olie-achtige plekken
vertoonen (volgens den mantri
"kannak", "tapiagan") gedijt de
padi in 't geheel niet.

De geheele waterverdeeling is
slecht en zal von het aanstaande
jaar verbeterd dienen te worden.

Vogels, muizen en herten hadden
hier en daar eenige schade aangericht.

- Ging voormiddags naar den
heerendienst ter herstelling van
een steil weggedeelte naby

ijzeroverbindingg.
dK

Tentena op den weg naar Geera, dat na de laatste zware regen bijna geheel in den avond was gerakt. Zware steenen beletten daar het verbreden van den weg; wellicht ware met dynamiet een flinke verbreding aan te brengen. -

23 Juli Ging voormiddags met het dorpschouf van Ratoe Sena en eenige lieden van Tentena naar de sarahs.

Het bleek noodig te zijn, dat alle eigenaars van sarahs den volgende dag kwamen om te zien, de leidingen schoon te maken etc.

De sarahs waren sedert eenige dagen droogzest; het barstte van den grond vrees en op, dat watertoeroer hoopvol was. -

Ging voormiddags naar Ratoe Sena om den toestand van het dorp na te gaan. Voor het betere onderhoud en het schoonhouden der eeren besprak ik met den kabosenja het noodige.

Zoo ook te Tentena.

24 Juli Ging naar den heuvel, waar het dorp Raigadopi vroeger gestaan heeft. De eenige overblijfselen waren enkele vervallen y-stochuren en de juist den vorigen dag omvergeworpen lobo waarvan de stutten met de onderbalken alleen nog overeind staan.

Daarna na de sarahs gaande, bleek mij, dat de bevolking het noodige had gedaan om alle velden weder onder water te zetten en dat de meeste waterleidingen waren schoongemaakt.

Men begint nu te Ratoe Sena en te Tentena met het oogsten van de miloe.

25 Juli Zondag. - niets bijzonders.

26 Sprak er met den mokole Ta hasa over tegen het aanstaande jaar de bevolking te verbieden ladang-padi op de sarahs te gebruiken, daar door het vroege ripen de padi de vogels naar de sarahs gelooft worden en daar dan reeds zijn, wanneer de sarah-padi begint te ripen. -

Wat was de uitslag dezer bespreking? heeft u een verbod uitgevaardigd of niet?

id
JK

Mijne ondervinding ook hier 75. mina, hassa is, dat raad van ladangpadi op de sarahs niet deugt, de padihalang kwijt zoo op de sarahs veel water komt. - rest 7/10

Besprak hetgeen ik te Boeje inpondok per het dorpschouf gehoord had. Ta hasa scheen hiervan ook reeds het een en ander vernomen te hebben. Hij was van oordeel, dat Bemai Keke elk der personen, die zonder betaling of eten voor hem geweest hadden, 2 bossen padi schuldig is, zoodat hij in't geheel 1680 bossen padi aan de bevolking moet afstaan, waarbij de verk. beuten, die hij zelf bij de anderen heeft, nog niet in rek. moet zijn geboekt. - Ik heb den Cinel. sprak hetter voorgesteld, hem voortloopig deze boete te mogen opleggen, om de bevolking het haar toekomende aandeel niet te

dit voorstel is door mij aangenomen; mijn beveemding had u den bevoegden rechter echter te voorent niet gehoord, zoodat ik dat voorstel niet in overweging kan nemen. Deze zaak zal door mij worden afgedaan of liever gereg op mijn last door den bevoegden rechter

kunnen keeren.
Seed eenig schryfwerk, verder niets
Anderz.

- 27 Juli Kon regius houts geen werk verichten
- 28 " Seed eenig schryfwerk
- 29 " Namiddags kwamen hier twee lieden,
Ja gante en Ja bntjo uit Gae'omboto
eenen scalp aanbieden, waarmede de
inwoners een moganda hadden willen
houden. Horende, dat het Gouvernement
de aanleggers van moganda feesten in
Ondae en Rauggadopi zou straffen,
betten zij van hun voornemen afzien
en zijn dezen scalp mynlijc komen
brengen. Ja bntjo, een der jongere
hoofden uit Gae'omboto was de be-
geleider van Ja gante. Deze had de
laatste zeren jaren in Soemara ge-
woond. Daar komende had hij moge,
deelnemen aan het doofhaken van
een slaaf, tegen betaling van
2 pikol damar aan diens eigenaar.
Een gedeelte van scalp van dien
slaaf, 5 Kuku geheeten, was daar
voor het eigendom van Ja gante
geworden. - Ongeveer 3 maanden
geleden ontmoette Ja gante in het
Soemara'sche znes, neef Ja nono,
die hem dezen scalp vroeg ter
genesing van eenen ziekte.
Te samen keerden zij terug naar
Gae'omboto, waar de scalp door
een moganda mee te houden,
geneskrachtig zou gemaakt worden.
Tot nu toe was dit nl. nog niet
gebeurd. - Uit wees van straf

is dit lobo-feest niet doorgegaan en heeft men den scalp hierheen gehaakt. Deze scalp is dezelfde, waar de lundelij kruit eeuigentijd geleden over heeft hooren spreken. Het meer overstekende, hoorde de kr. kruit toen het sein van moganda uit een der dorpen in Galande en meende, dat er met dien scalp aldaar gezandigd zou zijn. Bij onderzoek is evenwel gebleken, dat er dien dag wel een lobo-feest in Tolambo is gehouden, evenwel zonder van den scalp gebruik te maken.

De mededeelingen, die ik van Vansteke, den Mohole van Galanderamoesa ontving, dat er in geen der dorpen den kort geleden ingevoerd salisi aanwezig was en men daarmede dus ook geen moganda gehouden had, zijn dus juist geweest.

Of er in den laatsten tijd geen andere salisi's binnengehaakt zijn in Gae'vemboto en of het gebeurde met dezen laatsten scalp werkelijk reeds 7 jaren geleden is, zal ik bij myne komst in Gae'vemboto trachten te onderzoeken.

30 Juli Niets bijzonders.

31 " Hield toezicht bij het werk aan de pasauygraven. - Ging namiddags naar Sa'odyo. - Besprak met het dorpshoofd

e. e. a. ter verbetering van de gaten
langs den weg in het dorp, het
verbranden van ruil etc.
Over een week of drie zal de padi
op de ladings gevoegt worden.
De mais was gedeeltelyk reeds
binnengehaald. —

Gerien en
voor de kantteekeningen
De Civiel Gezaghebber,

M. M. M.

De aorp. controleur
E. Jobee.

Gerien
Assistent Resident
devoef.

Gerien
res^{to}
7/10 11/11

Dagboek van den aspirant Controleur te Tentena van
1 Augustus - 15 Augustus 1909

- 1 Augustus Geen bijzonder
- 2 " Naar Koekoe
- 3 " " Porro om op aanschrijving van
den Civil Gezaghelber geneeskundig on-
derzoek te worden door den Officier van
Gezondheid
- 4 Augustus: verbleef te Porro, geheel be-
riedigend onderzoek door den Officier
van Gezondheid
- 5 " Terug naar Koekoe. In aanbouw zijnde
pasanggrahan aldaar nagezien; met
het kamponghoofd het noodige besproken,
betreffende onderhoud van erven en wegen
naar Tentena. Onderweg dergelijke bespre-
kingen gehouden te Sangira en te Watse-
nontjoe
- 7 " Met den Inl. Assistent naar Kambera.
wegen baggers in den kampong waren
op aanwijzing van het kamponghoofd zeer
goed onderhouden. Ook hier werd last
gegeven tot het wieden en schoonhou-
den der erven. Op den namiddag ging
ik naar eene der tot Kambera behou-
rende sawahs. De padi die hier voor
de eerste maal stond, was niet mooi op-
gekomen; de grond was op verscheide
ne plaatsen zeer schraal. Deelbaar en
de padi op de droge velden stonden
zeer goed. Een gedeelte zal binnenkort
geoogt worden. Op enkele stukken
had men blijkbaar zeer laat uitge-
plant; de padi had daar nog geen
vrucht gezet.
- De Gezondheids toestand in Kambera
leek mij veel gunstiger dan elders. Er
waren niet vele zieken en de bevol-
king

king maakte grootendeels een krachtigen, geronden indruk -

— Twee van de vijf door het voegere kamponghoofs gewonde personen waren nog niet genezen. Uit hetgeen men over het overgevallene verhaalde, bleek mij dat het vorige hoofd plotseling krankzinnig overtuigd geworden zijn. Zonder eenige reden, voorafgaande twist of dergelijke, had hij die personen verwond. Om verdere ongelukken te voorkomen is hij op last van het tegenwoordige kamponghoofs gedood. Traeger had hij reeds eenmaal een dergelyken aanval gehad, waarbij hij zijn eigen moeder wilde verwonden, werd toen evenwel nog tijdig gevat. Hij bleef sedert zekelijk, maar moordlust vertoonde zich tot onlangs niet meer.

Voor zijn dood was hij reeds geruimen tijd door den tegenwoordigen kabosnja vervangen. -

8 Augustus
9 "

Geen bijzonder Verhoorde 's namiddags den kabosnja van Boejeempondoli. Hij bekende de kampongbewoners 1 dag op zijn sawah en 5 dagen op zijne ladangs te hebben laten werken, evenwel slechts een 50 menschen, niet zooals men mij had medegedeeld meerdan 100. Het bleek mij nu ook, dat het

Van dezen maatregel van den vorigen A.R. is mij niets bekend; evenmin werd mij daarvan mededeeling gedaan door mijn voorganger. Of de hoofden spreken Engelenberg; vaste voorschriften zijn onwaarheid, of de vorige A.R. heeft hierin daaronder het tot nu toe niet gegeven hen mij om op een of ander toornie den hoofden In Pentena had de bevolking er 3dags

x Der gewoonte bestaat nagenoeg overal in waterische landen -

deze boezegging gedaan, hetgeen niet onmogelijk is, daar het Ed. G. wel eens gewerkt zonder betaling. Dat men niet meer op dergelijke wijze gehandeld heeft. Te Boejeempondoli evenwel over het

Van dergelijke onbetaalde diensten aan de hoofden heb ik uit den aard der zaak eenigz. m. i. dat hij te veel geëischt en de heer; ik zie, dat een en ander leedt tot menschen gedwongen heeft voor hem knevelen in streken als deze, waar de bevol. te overtuigen; zijne voorlovensheid waar king in den regel nog niet durft te klagen. het bestuursregelingen betreft, heeft Bovendien bestaat hier dezelfde adel als hem echter bij de bevolking niet be. het mompalos in de Binabansa (mesale). m. i. gem. zoodat een kamponghoofs geen vrees behoeft te hebben, dat zijn grondontwerkt zal blyven.

Of de hoofden in den vervolge al dan niet recht zullen hebben op eenige onbetaalde diensten, moet ik ter beschikking aanden Arrisient Resident laten.

Uit eene aantekening van de arr. Res. Engelenberg gelezene berouwt ik nog niet. (alfabetisch Memorandum onderhoofs) blijkt dat de hoofden aan het volk magz. magz. hen te helpen, aan de herenking hunner veldz

voorover mij bekend werd deze heereendienst allee voor zinn. Celebes gesanctionneerd voor de ornamentenpatineltz (1866 1900 nr 55 art 153 sub 4)

De bevolking maect hier dijjfachtten houden in heereendienst, zooals indertijd is bepraals. -

11 Augustus Doorz. van hulp alliecht ontaent naar Boejeempondoli. De sawah olm. in het eischz der dienstz moet m. i. P den goed. De later uitgezaaide padi aan het eerste een einde wordz gemaect van Bali was voor een groot deel reeds geheel uit, de Palse padi be.

P dat is wel kort gon eerst vrucht te zetten om bondig, maar niet billijk. - Sta eenige warme dagen was er niet genoeg water meer voor het ge. Den 11. 12. wordt opgeden heele sawah opperolakt, zoodat het g. den adsp. Contr. te gebuuten bij gedeelten koloeid zal moeten een onderroek in te stellen welke rechten volgens de adat de hoofden ten deze hebben; ontreming van

24
 Voor de aanleg van nieuwe Sawahs
 eerst nauwkeurig onderzoek of voor
 het aan te leggen compleet steeds vol-
 doende water te krijgen is, anders
 heeft men steeds te kampen met mis-
 oogt en. (1 hiter per bouw per see)

W.

worden en voor een volgend jaar
 een 2de leiding gegraven zal dienen
 te worden. bij uitbreiding der sawahs.
 De vorige maand waren slechts enkele
 gedeelten geogot.

Een deel van de padi werd vroeg rijp
 afgesneden, zoodat op die manier
 voortgaande een gedeelte van den
 oogst waardeloos zou zijn. Het bleek
 dat de z.gn. tadulako in podjamaa
 (de voorganger in de kunen) gezegd
 had, dat men zonder vrees ook de onrij-
 pe padi kon snijden daar hij een
 middel wist te daarna toch rijp te
 maken. Aan Fa Sasa werd 's na-
 middags opgedragen dien man
 op te roepen om hem te reggen slands
 gewoonte te volgen n.l. bij den oogst,
 die begint zoodra een gedeelte van
 de padi goed rijp is, het overige ge-
 was voorloopig te laten staan.

Verder werd met Fa Sasa en het kam-
 ponghoofd Fa Waena besproken, byden
 a.s. heereendienst in de verschillende
 dorpen de lieden op een seim riek te
 laten verzamelen en gelyktijdig naar
 het werk te laten vertrekken, omdat
 anders, als het een gedeelte van een
 kampong een half uur of een uur later
 komt dan het andere, een goede ver-
 deeling van het werk niet mogelijk is
 eankomt eener patraille bestaande
 uit een groep onder een onderofficier

Dezen man te straffen door het land-
 schaps hoofd, en case reergemakkeijk,
 daar tegen den adat gerond is.

accord.

W.

() rechten mag slechts
 geschieden door daartoe be-
 ende vergoeding te stellen
 maan d. salbris: de hoorn
 zonden nel lasten hebben
 doch geen lasten dat is
 niet; bovendien
 opvolgende bestanden
 te houden met de voor-
 zyn voorganger

Gerien en voor de
 kantteekeningen
 De Civil Geraghebber,
 W. Mars

- 13 Augustus Niets beronders
- 14 " Alsbou

De Aspirant Controleur
 W. J. E. Gohar

Dagboek van den aspirant Controleur te Pentena
van 15 Augustus - 1 September 1909

15 Augustus Niets bijzonders

16 " aankomst van de civiel gezaghebbers van
Mbalili en Porro met een groep mari
chauffe's

17 Augustus Voormiddags half acht vertrek naar Pen-
dolo. Kwamen 's avonds \pm zeven uur te
Pendolo aan, na een uur rust gehouden
te hebben te Tolombo

De sawah te Tolombo zag er goed uit,
door een defect aan de leiding was een
gedeelte van de sawah geheel droog.
Het kampoonghoop werd gelast dit zoo
spoedig mogelijk in orde te brengen.

18 " Bespreking met de hoofden aangaande
de namen van gebergten, die de water-
scheiding vormden. Te gu verhoorden
de beide civiel gezaghebbers met een
halven groep naar Watu over den Telo-
le hadjae. Mij werd opgedragen een an-
deren weg n.l. dien over Kawanga te
volgen en te schetsen, begeleid door een
sergeant met een halven groep. Sloegen

Dit is de gewone bewering, als zoo'n jids te 2 u een bivak op, op de helling van
denkt "voor vandaag is 't genoeg" Men het Mbakore gebergte. Volgens den jids
doet 't best den man verantwoordelijk te stellen, was er hooger op geen water meer te vinden.
voor de waarheid zijner inlichtingen, op den, waarom besloten werd dien dag
poene van mindere betaling niet verder te gaan.

19 Augustus Vervolgden onze weg te 6 $\frac{1}{4}$ u voor.
middag. Bereikten \pm 11 u den top van het
Toronghilo gebergte en des namiddags
te 3 $\frac{3}{4}$ u na een zeer steile afdaling
naar de bedding van de Baraps - een
zijrivier van de Kalaena - en daarna

door de bedding der rivier en een pad daarboven langs te volgen eenige uren, Sominde genoemd, waar over nacht werd.

20 Augustus Gingen weder te 6 1/4 u op weg. Daalden af naar de bedding van de Kalaena, gingen de rotanbrug over en klommen daarna langs een steil bergpad naar Mbatoclande - Van daar werd de tocht over Kawanga vervolgd tot aan de rivier Abondiele, welke door een rapen stroomt kuseken den berg van den naam en het Batoe Apoe gebergte. Te 3 u werd daar een bivak opgeslagen.

21 " Gingen den Batoe Apoe op, bereikten te 8 u het hoogste punt en waren te half twee na onderweg een uur gerust te hebben aan den rand van de ruidelijke helling gekomen. Bereikten te 3 3/4 u een verlaten huis, Kig Balakanta genaamd, aanden voet van het gebergte. Daar werd over nacht en den

22 " na nog een kleine 2 uren verschillende voor gebergten en heuvels te zijn afge daald werd te 8 u de vlakke bereikt en te 3 u des namiddags het bivak te Wotoe

23 " 5 3/4 u vertrek per prauw, gesleept door de stoombarkas naar Mbatili, waar wij te 1 u 15 m 's namiddags aankwamen.

24 " Maakte een schets van den gevolgden weg

25 " 1 u 30 m 's namiddags vertrek naar Wotoe met den Civiel Geraghebber van Porro. Kwamen 8 u 30 m 's avonds te Wotoe aan.

26 " Verbrokken 6 1/2 u VM van Wotoe en kwamen om 5 u te Lombongprangi aan [Perugreis m/sd civ. Geraghebber van Porro]

27 Augustus Verbrokken op den zelfden tijd en bereikten te 4 u een bivak bij de Salomate, na te 1 u op de hoogste punt van den Pakoleka, dpe gekomen te zijn

28 " Kwamen te 12 u te Pendolo aan, bleven dien dag verder en overnachtten daar. Verbrokken den

29 " te 6 1/2 u VM naar Fensena. Onderweg werd Bantjea aangedaan, waar de kampong werd geinspecteerd en enige veroordeelingen door het landschapshoofd plaats hadden te 4 1/2 u na, middag aankomst te Fensena

30 " Begeleidde den Civ. Geraghebber tot Saodjo; verder niet bijzonder

31 " Heel kamponghoofd van Saodjo, ter verantwoording geroepen over de slechte vervulling van zijne plichten, zovals o.a. over het niet tegenwoordig zijn bij de heereendiensten, verklaarde door ziekte en onderdom niet meer in staat te zijn, zijn werk naar behooren te verrichten en verzoekt daar

De bevolking moet zelf haar hoofd kiezen: om verwangen te worden. Maar een aan ons is de betrachtiging van die keuze geschikt, verwanger zal worden of de verwerping daarvan, maar gelangde geroecht. -

gekorene geschikt is of niet. Besluit men te grooten invloed, niet op de keuze, dan komt er later dikwijls heimelijke tegenwer.

king tegen den door ons op den voorgrond gestelde. -

Gerien en voor de kantteekeningen De Civiel Geraghebber, M. Mare

De Adspirant Controleur (M) E. Gobeë
Geriz
Assistent Resident
devoet.
Gerien
res.
25/10

Dagboek van den Respirant Controleur te Tentena
van 1 September - 15 September 1909.

- 1 September Naar Posso gegaan om den toestand
2 " van het P. en C. vaartuig "Palele" nate
gaan en een verklaring af te leggen
betreffende een zaak in behandeling
bij het Residentie-gerecht
te Abenado
- 2 September Aangekomen te Posso en
3.4.5 " te Posso verbleven
- 6 " Terug naar Tentena en daar den
7 " aangekomen.
- 8 " Niets bijzonders
- 9 " "
- 10 " "
- 11 " Ging naar de Sawahs te Tentena
om te zien of er voldoende maat-
regelen genomen waren om deze tegen
de rijtvoegels te beschermen. Op
enkele gedeelten na was te be-
waking goed. Waar nog niet vol-
doende, wordt zij verbeterd.
Hoewel nu nog al schade
aanrichten op ~~op~~ verschillende
plaatsen, laat de oogst zich zeer
goed aanzien
- Van den manteri Sawah vernam
ik dat te Abajoa de sawah oogst
zeer gering zal zijn, wegens schrale
grond. Ook te Korobone stonden
de sawahs slecht, terwijl die te
Tokilo geen voldoende water meer
kan krijgen. Zoodra ik op die
plaatsen kom, zal ik onderzoeken
of en voor een volgend jaar beteren

12 September
13 "

grond dan wel meer water is te vinden. Te Tokilo zal waarschijnlijk vroeger geplant moeten worden. Niets bijzonder.

Ging met den weg oprichterbose naar een vlakke, bevoorden de Wimbi gelegen, beoosten den weg naar Saodjo (door den Nl. Assistent Najoan opgemerkt als geschikt voor sawah aanleg) om den loop van een waterleiding, die dit jaar voor de bewerking der sawahs gegraven zal worden, uit te zetten. Een uit de Wimbi rijs of te leiden waterleiding waaraan ik drie maanden geleden een gedeelte langs de bergkelling Waterpaste en door welke de vlakke beoosten Ratoe Dena bevluid kon kunnen worden, terwijl te tegenwoordige sawahs daarvoor ook meer water houden kunnen krijgen, is minder noodzakelijk. Omdat de bestaande sawahs bij een goede waterverdeling voldoende water hebben en de vlakke bevoorden de Wimbi waar de grond zeer geschikt is voor sawah aanleg voor de eerstvolgende jaren groot genoeg is. Bovendien is de aanleg van de waterleiding hier gemakkelijker.

Ging naar Boejeumpondoli om de sawahs daar te zien en een nieuwe waterleiding uit te zetten. De Rudi die men over eenige dagen zal beginnen te oogsten, stond

14 September

Om invloed van de wind tegen te gaan wordt op andere plaatsen touw tusschen de planten in verschillende richtingen gespannen.

dk.

Ik zie, dat de sawahs den orenschen nog weinig na aan it hart liggen, ook het gevolg van de vroegere mislukkingen. Voordurend toericht en bevelen zijn dus zeer noodig.

↓ juist; alle begun is moeilijk. —

dk.

voorloopig andere makkelijkere leiding graven, de bevolking moet eerst het nut dier sawah's inszien, dan zal haar niets te moeilijk zijn.

rest

dk.

3 mannen ± 10 vrouwen en kinderen

zeer goed, vrij groote stukken waren echter door den wind neergeslagen. Om de planten meer weerstand te geven tegen den wind, liet ik de sawah droogzetten, wat men reeds gedaan zou hebben, maar uit vrees voor de muisen heeft men laten. mochten deze in grooten getale komen, dan zal men het water weder op de velden laten. Voor de bescherming tegen de rijpluis was niets gedaan. Den volgende dag; na afloop van het groote oogst feest — de oogst op de droge velden is namelijk afgelopen te Boejeumpondoli — zou men dadelijk met de oprichting van de noodige ver. schrikkers en met het bewaken der sawahs beginnen.

Aanvoer van water van de rivier Oe Bangke, waardoor de sawahs belangrijk uitgebreid zullen kunnen worden is mogelijk maar zeer moeilijk, door de leiding over een gedeelte (+ 800 m) door het bosch over hier en daar zeer oneffen terrein moet loopen. Bij een volgend bezoek an B.m.p. zal ik het geheel nog eens overmeten, om mogelijke fouten in de meting te ontdekken, daar men, beginnende met het graven ook moet slapen.

N. v. v. van den abakole van Palande Lamoesa, dat verscheiden lieder, uit zijn gebied ridge roeken waren naar

Lounggean / onderafdeeling Kolono Dale, allen onwilligen die hunne eren enz. niet wilden, schoon, maken en zich over het geheel niet in de regelingen voor deze streek getroffen, wilden schikken. Hij raide mij dat die lieden noodzakelijk gestraft moesten worden daar en anders steeds meer menscheijuit zijn gebied zoude trekken.

Voor het gemaal zij terug komen om hunne padi te halen, die zij van hunne ledings hier gezocht, maar niet medegenomen hebben. Welke zij zoo mogelijk geval voordey komen zij niet terug dan zal dootae de tusschenkomst van den Civiel Gesaghebber van Kolono Dale gemaapt moeten worden.

De Aspirant Controleur
1891 E. Zobel

Van de zijde van Kolono Dale bestaat weinig medewerking in dergelijke zaken, omdat er blijkbaar door gebrek aan personeel, onvoldoende toericht is. Ik zal deze zaak echter niet nageen en trachten aan dat wegloopen voor goed een eind te maken.

Gerien en voor de
kantteekeningen
De Civiel Gesaghebber,
W. W. W.

Gerien
Assistent Resident
de voer.

Is de medewerking
Mr. G. van Celebes
s onderh. somis noodig?
een voorstel zie ik
dan tegemoet. -

res.
ML

25/10
L. W. W.
res.
ML

Logboek van den Adspirant controller te Tentena
van 15 October. 31 October 1909.

- 15 October Deed eenig schryfwerk
- 16 " Verhoorde een leken Ta Banda.
la van Mapoele, by wien
to gereren waren gevonden
door een patrouille.
Deze zaak wordt verder behan-
deld in mijn bijzijn door den
Mokole Ta Kasa.
- 17 " Geen bijzonder.
- 18 " Naar Pandiri om volgens op-
draecht van den Civiel-Inspecteur
de meting van een waterlei-
ding van de sawahs af te leiden
uit de Tomasa-rivier door den
Inl. opweener Kadja Tiangos
verricht, te controlleren.
- 19 " Verkreeg deselfde uithoofden
by de opmeting als boveng.
noemde mantri. Van het gereren
tot aan de 1ste plaats, waar
het water afgeleid kan worden,
zullen ongeveer 24 werkdagen
benoodigd zijn van 70 man
(± 1650 m³ grond te verwijderen)
- Na afloop werd nog een
zaak door den landschaps-
rechter behandeld.
- Te Pandiri had men 2 dagen
te voren het oogstfeest gevierd.
De oogst was naar men mij
zeide goed geweest; voldoende
padi van een geheel jaar had over-
blijven geen gerien gesneden.

20 October

Ging op last van Cnel Josephus met den wite luokole van Pandiri in den wegopzichter Modden den weg na van Pandiri naar Hoekoe, om het tracé te verbeteren. - Van enkele gedeelten van Pandiri tot Limboe slaagde wij er in een beteren weg te vinden als die stukken zijn opengeeft, dat ik ze nog eens onderzoeken.

Zh blijf bij mijne vroeger gegeven opdracht, te trachten van Pandiri dichters langs de Posso-rivier, dus den tegenwoordigen weg links lakende liggen, maar een beter tracé te zoeken Pandiri - Hoekoe te zoeken; de tegenwoordige weg kan dan een secundaire verbinding met Limboe en Tampoetia worden.

Van Limboe - Tampoetia geleekte het niet een anderen weg te vinden; een gedeelte zou hoewel slechts met een veel moeite, verbeterd kunnen worden. Beter en voldoende zal het waarschijnlijk zijn den bestaanden weg in orde te brengen.

Mij komt het tracé van Pandiri langs de Posso-rivier het meest verkieselijk voor al moet dat ook een gedeelte vots worden weggeschot.

Te Limboe liep de oogst tegen het einde, tenzij die te Tampoetia sedert 2 weken geëindigd was en men de padi daar reeds gescheurd had.

DK

Brengte te Tampoetia en deed den

21 October

hetzelfde van den weg van Tampoetia tot Hoekoe. Hierin is namiddags te Hoekoe aan. Verschillende werkzaamheden als passaggrahan en de wegen aldaar was ik nog aan. Men was hier bezig met het opschuren van de padi.

22

Ging met den wegopzichter door naar Saugira. Hierin

daar op den namiddag aan voor de helft van den weg kon ik slechts een beter tracé vinden, door het moeilijke terrein konden wij dien dag niet verder komen. De andere helft zal ik later onderzoeken.

Locals te Pandiri was ook hier de oogst gereed. 23 October was het oogstfeest gevierd worden.

23 October

Tot Saodjo deed ik dezen dag hetzelfde werk; daar de weg over dat gedeelte goed is, behoeft slechts voor 2 kleine stukken iets beters gezocht te worden, waarin wij slaagden.

Te Saodjo was men nog druk aan het oogsten, vooral van de droge velden als van de saraks.

Te Watoe Montjoe was men evenals te Saugira aan het oogstfeest toe.

Hierna tegen den middag door naar Tentena.

24

Geen bijzonder

25

Naar Boeje mpondoli met den mantri opnemer om mijne opmeting daar met het grote waterpasinstrument na te meten. Kregen ongeveer gelijke uitkomsten als met de vroeger meting, een bevestiging der zekerheid dat de uitkomsten juist zijn. - Zh besloot nog

een hooger gelegen punt aan de rivier te zoeken om daardoor te kunnen volstaan met wat minder diep graven.

26 October Ging weder naar Boeje mpon doli om de metingen voort te zetten. Bepaalde met de mantri opneemer een waterleiding afgeleid van een plaats 300 meter hooger gelegen. De geheele leiding krijgt daardoor een lengte van 900 meter. - Ging des namiddags terug naar tentens en liet de mantri te b. m.p. achter om nog eenige tusschengelegen punten te bepalen en de breedte en diepte der leiding op verschillende plaatsen aan te geven.

Daar door deze leiding een groote vlakke tot sawah kan worden gemaakt, moet ze aangelegd worden; waarschijnlijk kan ze niet klaar komen dan voor den over volgende sawahbouw, zoo noodig kan een gedeelte in heereendienst worden gegraven.

Goed
DK.

uitstekend
res.
m

- 24 " Geen bronners
- 28 " " "
- 29 " Idem
- 30 " Besprak met den Mohole van Ondae, dien ik daartoe had opgeroepen verschillende aangelegenheden betreffende landbouw en heerendiensten in zijn gebied. Er werd bepaald dat het a.s. jaar de saraks in Ondae tegelijk met die aan het Meer beplant zullen worden, daar mij gebleken is, dat men het vorige jaar te laag

F d. w. z. nystjaar.

gelyk en op tijd plant
is voorschryft by goed
padiplanten

res.
m

had gemaakt, waardoor de
padi bij het bejien van den droog-
tijd dikwijls nog niet uit was
gelopen en dan door geheel
aan water veel schade leed.
Nu nog is men in sommige
kampen niet toe aan den
oogst op de saraks, die daar
vooral ik noeger mededeelde,
niet veel te verwachten gaf.
— Verder werd mij gerap-
porteerd dat 10 lieden uit
Woompaba en eenige uit
Tantjoa zich bij den Rijk
in het gebergte schuilhou-
den. De Makoesi hadden
geroepd. Daar zyne schuil-
plaats tot de onderafdeeling
Dale behoort, konden de
hoofden hier niet zelf op-
reden en heb ik de tusschen-
komst van den Civiel gezaghebber
te Posso verzocht.

31 Oktober geen bijzonder.

Gereen:
en voor de kantkeeringen
de civil gezaghebber

W. M. A. M. A. M.

De adsp. controleur

J. J. J. J.

Gereen
de assistent Resident

devoarf.

31/12

gereen
res-
m.

Dagboek van den Adspirant-controleur van Tentena.

van 1 November-15 November 1909.

1	November	Ging van Tentena naar Saodjo met den wegoepzichter Mose om voor enkele weggedeelten een ander trace te zoeken. Wij slaagden hierin. Ging verder door naar Koekoe om te zien of de pasanggrahan gereed was en nog eenige aanwijzingen voor het aanbrengen van ijzerwerk enz. te geven. Betaalde tevens den verschillenden kampongs hun aandeel in de geleverde materialen voor de pasanggrahan uit.
2	" "	Ging terug naar Tentena. - Verder geen bizonders.
3	" "	Geen bizonders.
4	" "	" " "
5	" "	" " "
6	" "	" " "
7	" "	Zond op het hooren van het gerucht als zouden zich 500 weerbare mannen vereenigd hebben en schuilhouden in het gebergte van Pakombia nabij de grens van Mori, terwijl eene patrouille van 40 man uit Mori zou zijn teruggeslagen, een spoedbericht aan den Civiel-Gezaghebber om dezen te verzoeken, zoo mogelijk eenige hulp te zenden.
8	" "	Ging des namiddags naar Peoera om enkele stukken van den weg, die door vroegere ladangs pas waren aangelegd, te zien en te onderzoeken, of het nog niet-aangelegde gedeelte (pl. min. de helft) berijdbaar was. Bezocht daar de sawahs om na te zien of uitbreiding mogelijk was. Met het water van de Peoera-rivier, die voor bevloeiing gebruikt wordt, kan het overblijvende gedeelte van de vlakte, die van het gebergte tot den oever van het Meer loopt, zeker geheel bewerkt worden.
9	" "	Keerde per prauw naar Tentena terug. Woonde de begrafenis bij van het zoontje van den Mokole Ta Lasa.
10	" "	Ging naar Posso voor het 3 maandelijksche rapport over het S.S. Palele. Ontmoette te Koekoe eene patrouille onder Luitnt. Ockerse met den Inl. Assistent Najoan op weg naar Pendjoka en verder naar de grens van Onda'e met Mori. Kwam 's namiddags te Posso aan. Te Posso verbleven.
11	" "	
12	" "	Vertrok op den namiddag naar Pandiri en ging
13	" "	door naar Tentena. -- In Koekoe werd met den Witi-Mokole van Lage, het kamponghoofd en eenige oudsten van Koekoe eene bespreking gehouden betreffende het op handen zijnde doodenfeest. -- Het opnieuw kisten der beenderen van menschen, die nog niet zoo lang geleden gestorven zijn, dat alle weeke deelen geheel zijn vergaan werd verboden.

31
*maandelijkse tegen pas
 mentomol. met elkaar
 mesora - zhuur*

*noctua
 & fatus blaas brand
 brande's nog niet
 brande's nog niet
 alleen ta brande's*

14 November

Voor degenen, die lang genoeg geleden gestorven zijn, zullen de oude gebruiken ditmaal nog gevolgd worden.

Aan den Mokole Ta Lasa en het dorps-
hoofd van Tentena werd hetzelfde gezegd
als boven met betrekking tot het aan-
staande doodenfeest hier.

Daar van alle tot het Possogebied be-
hoorende landschappen personen zijn
uitgenoodigd tot dit feest, zullen er
wel een paar duizend menschen bij elkaar
komen. --Omstreeks 40 karbouwen zullen
worden geslacht, door elk van de 6 aan
het feest deelnemende kampongs (Tentena
bestaande uit 5 kampongs, als 6de Ratoo
Dena) 6 a 7. --Alleen van deze plaatsen
worden de dooden bijeengebracht. De
overige kampongs zijn slechts uitgenoo-
digd om het feest bij te wonen, maar zij
brengen hunne dooden niet mede.

Geriën
Deciviel voorzitter:

W. M. M. M.

De adsp. controleur:

J. J. J.

Geriën
Desafistent Resident
A. A. A.

Geriën
20
1/2

Bijlagen: 1.

der hoofden
reeds te voren aangebode. onderzoek recht op bevoordiening.

Dagboek van den Adspirant-controleur van Tentena
 van 15 November-1 December 1909.

15 November

Vertrok voormiddags naar Pendolo per prauw. Ging aan land te Tolambo. De djagoengvelden waren nu bijna alle gereed, het gewas kwam goed op. Met den aanleg van de sawahs, die voor een deel verplaatst zullen worden, had men een begin gemaakt. Kwam 's namiddags 3 u te Pendolo aan.

16 " "

Ging voormiddags naar de sawahs en de djagoengvelden, aangelegd in het bosch of wel op plaatsen, waar men pas geoogst had. De djagoeng was op verscheidene plaatsen goed opgeschoten, met wieden en kappen op de aanstaande droge velden was men bezig.

De sawahs, die hier zeer weinig opgeleverd hadden, waren wat de watervoorziening betreft, in goede omstandigheden. Vroegere bewerking en betere verzorging kunnen waarschijnlijk wel verbetering brengen. Voorloopig zullen de sawahs omgeploegd en onder water gezet worden tot de aanstaande bewerkingen voor de nieuwe aanplant.

Vernam van het kamponghoofd van Bantjea, dat men daar reeds gereed is met het kappen van het bosch voor de ladangs van dit oogstjaar. Men wacht slechts op droogte om met het branden te kunnen beginnen. Daar men bij gebrek aan padi, noch om te oogsten noch voor het oprichten van rijstschuren, tijd noodig heeft gehad, heeft men de maanden, die men ten achter was met de ladangs reeds ingehaald en zal indien de droogte niet te lang op zich laat wachten, op tijd kunnen uitplanten.

Ging 's namiddags naar Bo'e. De weg loopt grootendeels langs den oever van het Meer en is van nature door den fijnen zandgrond zeer goed. Zoodra de bruggen hier gereed zijn, is de weg zeer goed berijdbaar.

17 " "

Naar Majoa. Van eenige huizen is hier nog slechts het huis waar gekookt wordt (het eigenlijke woonhuis wordt daarvoor opgericht) gereed;.

De sawah, die men sedert 2 jaar hier bewerkte, had wederom niets opgebracht; een andere plaats met beteren grond en voldoende water is nu gevonden. Wat de bewerking der droge velden betreft, is men hier nu even ver als te Pendolo.

De weg naar Majoa is vlak (alle kampongs in den omtrek van Pendolo liggen n.l. in eene groote vlakte ten Z. van het Meer) op eene groote en eenige kleinere brug-

gen na, is hij geheel gereed. Afstand 2½ u. loopen.

Ging van Majoa naar Weoera. De weg is slechts opengekapt, nog niet aangelegd.

Afstand 1½ u.

Weoera had evenals Pendolo een schralen oogst.

Vertrok 's namiddags naar Korobono. Een gedeelte van den weg in de kampong stond door den hoogen waterstand in de rivier geheel onder water; door ophooging zal dit voorkomen worden.

De oogst was hier beter geweest, hoewel nog lang niet voldoende (200-1000 bossen per gezin). Men was begonnen met het wieden voor de aanstaande ladangs. De dja-goengaanplantingen stonden goed.

Ging van hier weder terug naar Pendolo. Behalve eene groote brug over de Kodina-rivier zijn de overige kleine brugge nog niet voor paarden geschikt. Over een paar maanden kunnen deze in orde gemaakt worden.

Terug naar Tentena.

Niets bizonders.

id.

Bespreking van verschillende aangelegenheden met Ta Lasa, de Mokole's van Poe'oemboto en Palande en den Witi-Mokole van Lage. De voor het Departement van Landbouw benodigde houtsoorten zullen verzameld worden. Na in de verschillende landschappen gevraagd te hebben naar de meest voorkomende houtsoorten, heb ik buiten het ebbenhout (toë) nog 3 soorten aangewezen. Daar evenwel bloemen en zoo mogelijk ook vruchten gevraagd worden, zullen er nog wel eenig maanden overheen gaan, voor het benodigde bijeen is.

Naar de adat betreffende verplichte diensten voor de hoofden stelde ik een onderzoek in. In eene bijlage van dit journaal zal ik meedeelen, hetgeen ik daarover te weten kwam.

Den Mokole van Poe'oemboto heb ik gezegd, beter voor de regeling der heeren diensten te zorgen. Het was mij n.l. gebleken, dat verafgelegen kampongs ook voor het wegwerken waren opgeroepen, zoo dat men met heen- en teruggaan meegerkend 6 dagen had moeten werken in plaats van 4, terwijl men er aan den anderen kant nog niet het minste besef van scheen te hebben, dat ieder dient te komen, maar het al genoeg vindt, als er een 50 a 70% opkomt. Persoonlijk toezicht kan hier natuurlijk alleen helpen; ik zal trachten er met den volgenden heerdienst heen te gaan. Afdoende control kan tenslotte alleen verkregen worden, wanneer het kamponghoofd een helper

18 November
19 " "
20 " "
21 " "

41

heeft, die kan lezen en schrijven en dan met den heerendienst nagaat, wie er wel en wie niet zijn gegaan. Wanneer het a.s. jaar de school te Pendolo geopend wordt zal de Heer Kruyt onder de schoolkinderen ook een paar grootere jongens opnemen, die voor dergelijk werk gebruikt kunnen worden, zoodra ze lezen en schrijven kunnen.

21
22 November
23

Doodenfeest te Tentena. Op het feestterrein, waar men die 3 dagen huisde, waren in het geheel wel ruim 2000 menschen. Voor elke uitgenoodigde kampong was een afzonderlijk hut gebouwd. Al deze hutten vormden een groot vierkant, in welks midden het doodenhuis was gezet. Den 2 den dag tegen den middag werden de beenderen van de overledenen in groote pakken in nieuw katoen of boombast gewikkeld op den rug aangedragen en in het doodenhuis neergelegd.

Daar het nemen der beenderen uit de kisten op verschillende plaatsen buiten de kampong geschiedde, heb ik niet kunnen zien, of men zich aan het bevel gehouden heeft, alleen beenderen uit de kisten te nemen van personen, die meer dan een jaar geleden gestorven waren. Op eene dier plaatsen, waar ik juist na afloop daarvan aankwam, heb ik evenwel niets kunnen ontdekken, dat mij het tegendeel bewees. Met het leggen der beenderen in kleine kistjes, hetgeen den 2den en laatsten dag gebeurde—bijna zonder uitzondering buiten het feestterrein, vanwaar ze op dezelfde wijze weder vervoerd werden als zij gebracht waren, d.w.z. op den rug van familieleden—was het feest geëindigd. De kistjes werden hierna naar afgelegene plaatsen in het bosch gebracht, vanwaar zij niet weder worden weggehaald.

Behalve de kampongs, die ik reeds noemde hebben ook de menschen van Kambera hun dooden gebracht, waardoor het totaal aantal geslachte buffels 46 is geworden.

—Den 23 November kwam de Off. van Gezondheid te Tentena aan. Gevaccineerden werden geinspecteerd, verscheidene zieken meldden zich voor behandeling aan. Geen bizonders.

24, 25 November
26 " "

Ging met den dokter naar Pendolo. Onderweg voor vaccine-inspectie en zieken aangegaan te Peoera, waar zich geene gevallen van plotselinge buikziekte, door den vaccinateur aangezien voor cholera, meer voordeden.

27 " "

Ging met den dokter en den Heer Kruyt naar verscheidene zieken, die zich voor onderzoek aanmeldden. Alleen reeds in

aanraking door den dokter ziet men heil. Tientallen Inlanders komen dagelijks kinine innemen bij den Hr. Kruyt, zoodat het aantal koortslidders, dat nu nog heel groot is, op den duur wel zal verminderen.

28 November

's Nachts ging de dokter naar Tentena terug, ik bleef dien dag te Pendolo.

29 " "

Vertrok 's morgens naar Korobono. Voor de sawahs, die reeds voor het 2de jaar geheel mislukt waren, is een ander terrein gezocht, waarheen ze dit jaar gedeeltelijk verplaatst zullen worden. De padi was goed opgekomen, alle vruchten waren evenwel van den beginne af voos geweest, naar men mij zeide. Waarschijnlijk dus is de aanplant aangetast geworden door den padi-boorder. De kabosenja was sedert geruimen tijd ernstig ziek en niet meer in staat zijn werk te doen. Hij vroeg om aflossing. -Ging van Korobono door naar Tokilo. Met het kappen van het bosch voor de aanstaande ladangs, was men gereed. De droogte liet zich wachten, om met het branden te kunnen beginnen.

Aan het omwerken der sawahs was men begonnen. Een nieuw trace voor het begin van den weg van Tokilo naar Singkona was nog niet gezocht.

Na den middag ging ik door naar Singkona.

Met de djagoengvelden was men hier gereed en gedeeltelijk met het kappen van de nieuwe ladangs. Sawahbewerking was nog niet begonnen.

Het doodenfeest in twee nabijgelegen kampongs, Pape en Toba was juist afgelopen. Tenzij het feest in de lobo gevierd wordt (motengke) wat nu niet het geval was geweest, vervoert men hier de beenderen niet, maar worden de kisten, die tot dien tijd boven den grond stonden begraven, alleen verwisseld indien het hout vermolmd is.

30 " "

Ging verder naar Masewe (onda'e). Het wegaandeel van Masewe, dat langs de Masewe verlegd zou worden, was gereed en moet alleen later nog vergroot worden. Ter bescherming van den weg moet de loop van de rivier nog op 2 of 3 plaatsen gewijzigd worden.

Een gedeelte van den weg van Masewe naar Sange was verlegd, waardoor een beter trace was verkregen. Hier was men nog niet met het kappen der ladangs begonnen. De djagoengvelden zijn gedeeltelijk beplant, enkele stukken moeten eerst nog verbrand worden. Sedert mijn laatste bezoek was de kampongweg hier veel verbeterd. Op de netheid der erven viel hier

als ook op vele andere plaatsen nog veel aan te merken, maar vooruitgang hierin is merkbaar.

Dien dag ging ik verder door naar Sange en Taripa. In Sange was men bezig met het kappen voor de ladangs, evenals te Taripa; voor de djagoengvelden moest nog gebrand worden te Sange, te Taripa was de beplanting daarvan afgeloopen.

De uit Posso ontvangen tjingke-
stekken zijn overgeplant.

Gesien:
De civiel verzorgenden

W. mare

De adspirant-contr.

J. Jobée

Gesien
De assistent Resident
devoaf.

Gesien
L. S.
M.

11/2

24
Baan
44

Dagboek van den Adspitant-controleur van Tentena

van I December-15 December 1909.

1 December

Van Taripa ging ik des morgens verder naar Mapoele. Na klein $3\frac{1}{2}$ u. loopen bereikte ik deze kampong. De weg er heen bestaat gedeeltelijk nog uit een boschpad. Enkele stukken zijn aangelegd. 1 M. breed. Vooral het laatste gedeelte voor Mapoele, dat hoog in het gebergte ligt, is moeilijk. Met de beplanting der velden is men even ver als in Taripa. Sedert 5 dagen had men droogte gehad en zou dus, als deze nog wat aan bleef houden, goed kunnen branden.

De oogst van dit jaar was goed geweest, per gezin van 1000-4000 bossen.

In dit koele bergklimaat waren slechts weinig zieken. --- Mapoele is eene kleine kampong van slechts 9 huizen, die nog veel verbeterd moeten worden.

's Middags ging ik verder naar Tantjoa. De weg voert over den kam van het gebergte, dien men van uit Mapoele beklimt. Boven voert de weg ongeveer $1\frac{1}{2}$ u. door een oerbosch. Aan den anderen kant daarvan begint de daling naar Tantjo'a, die zoo onbegaanbaar steil is, dat men bezig is een anderen weg naar den bergkam aan te geven.

De djagoengvelden in Tantjo'a zijn beplant; met het kappen voor de ladangs is men nog niet begonnen.

De sawahs waren dit jaar niet geslaagd -- 10 Personen waaronder 4 mannen waren nog niet teruggekeerd uit Dale, waar zij zich aangesloten hadden bij de bende van Makoesi. Bij de nadering der patrouille n.l. zijn zij gevlucht, sedert dien hebben zij zich niet meer vertoond.

Kampong en erven zagen er vuil uit.

2 " "

Ging langs een binnenpad naar Kambera, ongeveer $1\frac{1}{2}$ u. van Tantjo'a gelegen.

De kampong met de pas gebouwde rijstschuren zag er goed uit. Evenals te Tentena en te Ratoe Dena is men hier nog niet toe aan het djagoengplanten. Deze streek kan echter later zijn met het bewerken der ladangs dan de kampongs aan de Zuidkant van het Meer. Men is niet ten achteren met het vorige jaar en de laatste oogst is goed geweest. Men rekent hier naar den stand van Orion en dien van van het Zevengesternte, maar de grenzen waartusschen de stand gunstig is is, geven een tijdsverschil van een maand of twee.

3 " "
4,5,6 " "

Geen bizonders.

id.

45
7 December

Ging naar den weg naar Peoera om te zien, of een voor den a.s. heerendienst opengekapt stuk geschikt was voor weg. Het bleek mij ook nu weder, dat de Inlandsche wegopzichter Mose zijn werk bijzonder goed verstaat. Het door hem in een moeilijk terrein gevonden trace was zeer goed. - Indeeling van de te bewerken gedeelten door de verschillende kampongs besprak ik met de hoofden en wegopzichter.

8 " "

Ging voormiddags naar den heerendienst op bovengenoemd weggedeelte. Men was nu op tijd vertrokken. Achterblijvers zag ik niet meer op den weg, zoodat men zich hier aan den order allen tegelijk 'smorgens vroeg naar het werk te vertrekken, gehouden heeft. De wegwerkers overnachtten in eene lobo in de buurt van hun werk, om niet steeds heen en weer naar de kampongs te gaan.

9 " "

Ging op den namiddag naar den heerendienst als boven.

10 " "

Voormiddags ging ik naar het wegwerken bij Saodjo, waar een klein steil gedeelte van den weg verlegd werd naar de vlakte. Behalve zieken en lieden uitgegaan om hassil te verdienen, was ieder voor zoover ik kon nagaan, aan het werk. Ging na den middag naar Ratoe Dena, waar men begonnen was met den aanleg van den weg naar Kambera, die zooals ik reeds meldde, over het laatste gedeelte zeer steil en in den regentijd moeilijk berijdbaar was.

11 " "

Verder opmeten en uitzetten van eene waterleiding voor aan te leggen sawahs bij Tandjong Kajoekoe (Tentena). Lengte van de leiding tot aan het hoogste punt waar het water gelijk met de vlakte komt pl.m. 180 M.; grootste diepte pl.m. 2½ M.

13, 14 " "

Geen bizonders.

Gesien
de civiel gezoghetter

W. W. W.

Gesien
Assistent Resident
devoae

De adspirant-contr.:

J. J. J.

Gesien
res
W.
11/2

Dagboek van den Adspirant-controlleur van Tentena.

van 15 December-31 December 1909.

15	December	Niets bizonders.
16	" "	Vertrok naar Koekoe en ging
17	" "	door naar Posso.
18	" "	Te Posso verbleven.
19	" "	Vertrok 's namiddags naar Pandiri.
20	" "	Onderzocht een nieuw aangegeven trace tusschen Pandiri en Imboe. Daar het mij niet beter scheen dan de bestaande weg en ik geen instrument had om de helling gen na te gaan, heb ik gezegd hier nog geen nieuwen weg te maken. Een beter trace moet hier gezocht worden. Tusschen Imboe en Tampeta'a had men ter vervanging van een der moeilijkste ge- deelten van den weg naar het Possomeer een nieuw trace aangegeven. Het zal waar schijnlijk wel mogelijk zijn, hier een goeden weg te maken. Eene verlegging van een klein gedeelte van den weg tusschen Tampeta'a en Koekoe, waardoor eenige hel- lingen vermeden worden, was nu gereed. 's Namiddags ging ik door naar Tentena.
21	" "	Hield aanslag voor de belasting in de kamongs Tentena en Saodjo.
22	" "	Bijwerken van aanslagbiljetten en re- gisters.
23	" "	Hield aanslag in de kamongs Peoera, Boejoe mpondoli en Ratoe Dena.
24	" "	Idem te Batoe Nontjoe en Sangira.
25	" "	Ging naar Koekoe om hier den doop van
26	" "	8 Toradja's bijtewonen. Ging daarna te- rug naar Tentena.
27	" "	Ging naar Koekoe, hield aanslag in de belasting.
28	" "	Hetzelfde te Djoembojo en Pendjoka; na afloop daarvan terug naar Koekoe.
29	" "	Aanslag te Tampeta'a en Imboe.
30	" "	Idem te Pandiri en Watoe awoe.
31	" "	Terug naar Tentena.

Grien
 de civiel. vraghester
W. W. W.

de adspirant contr.:

J. G. J.

11/2
W.

Grien
 de assistent Resident
de vrag.

47

to

Dagboek van den Adspirant-controleur ~~van~~ Tentena
van 1 Januari-05 Januari 1910.

1 Januari		Niets bijzonders.
2 " "		" " "
3 " "		Ging van Tentena naar Watoe awoe.
4 " "		Hield aanslag in de belasting te Pino, keerde daarna terug naar Watoe awoe.
5 " "		Hetzelfde te Tagoloe en Silantjaj; ging na afloop door naar Posso.
6 " "		Hield aanslag te Posso.
7 " "		Ging per S.S.Palele naar de kampongs Kameasi, Maranda, Maoera en Tanbarana ✓ voor het houden van aanslag in de belasting. 's Avonds terug naar Posso.
8 " "		Te Posso verbleven.
9 " "		Naar Mapane. Aanslag in de belasting.
10 " "		Ging door naar Kasigoentjoe. Idem.
11 " "		Naar Pepewoloka voor hetzelfde.
12 " "		Ging naar Longkida en hield achtereenvolgens aanslag te Longkida, Lana Jore en Banano.
13 " "		Ging door naar Mara'ajo en keerde na afloop van den aanslag terug naar Tentena.
14 " "		Niets bijzonders.

Gesien

De wijk gezoghebter

Ch. W. van der

Gesien
De assistent Resident
de voaef.

De adspirant-controleur:

E. C. J. B. J.

Gesien 13/5.10

Res.

M.

48

te
Dagboek van den Adspirant-controleur ~~van~~ Tentena
van 15 Januari-1 Februari 1910.

- 15,16 Januari Gereedmaken van kampongkaarten.
- 17 " " Ontving bericht van den Mokole van Onda'e, dat 40 lieden van Mapoele (mannen en vrouwen) zonder vergunning van het kamponghoofd naar Boejoemapipi (Dale) waren verhuisd. Wegens afwezigheid van den Civiel-Gezaghebber van Posso, zond ik hiervan voorloopig mededeeling aan den Civ. Gezaghebber van Dale met verzoek die lieden terug te doen zenden.
- 18-23 " " Gereedmaken van kampongkaarten.
- 24 " " Opnieuw opmeten van eene leiding voor de sawahs te Tandong-Kajoekoe, welke deze en de volgende dagen werd afge-
maakt.
- 25 " " Ging per prauw naar Tolambo. Aanslag in de belasting te Tolambo en Tindoli. Men was hier begonnen met het uitzaaien der padi op de ladangs. De sawah-padi was uitgezaaid op de kweekbeddingen. In deze kampong en in de tot het landschap Palande-Lamoesa behorende kampongs Tokilo en Singkona, heeft men omstreeks midden onder het uitzaaien op de ladangs, de sawah-padi uitgezaaid, zoodat deze padi bij den a.s. oogst niet meer een maand of meer bij de andere ten achter zal zijn.
- In de kampong Korobono, waar men klaar was met branden, maar waar de ladangs nog niet plantklaar waren, gaf ik last de kweekbedden voor de sawah-padi dadelijk gereed te maken, daar men verzuimd had den grond daarvoor te bewerken, zoo ook te Pape en Toba, waar men met het uitzaaien op de ladangs reeds begonnen was, terwijl de kweekbedden voor de sawah nog niet klaar waren.
- De op de zg. Kawo's (voorloopige velden) geplante djagoeng stond in die streek bijzonder goed. De jonge vruchten waren reeds eetbaar.
- 26 " " Vertrok van Tindoli. Hield aanslag te Korobono, Tokilo en Singkona.
- 27 " " Vertrok van Singkona voor den aanslag naar Pape en Toba, kwam 's namiddags weder te Singkona terug.
- De nieuwe weg tusschen Pape en Toba, die in plaats van over het gebergte langs den berghelling en door de vlakke loopt is gereed. De weg is voorloopig smal aangelegd (1/2 a 2M.). Het trace is goed.
- 28 " " Vertrok van Singkona. Begon met den aanslag in het landschap Onda'e, met de kampongs Masewe, Sange en Taripa. De bewerking der velden in dit landschap valt evenals te Tentena en de

49

2.

daar in de nabijheid liggende kampongs, later dan in Palande-Lamoesa. In Onda'e was men thans behalve in de kampong Kambera, waar nog gebrand moest worden, midden aan het branden en plantklaar maken der velden. Enkele ladangs bij Tantjoa en Mapoele (grens Possogebied en Dale) waren reeds beplant. Daar men door de groote uitgestrektheid der velden in verband met de betrekkelijk dunne bevolking nooit alle velden tegelijk of met slechts een klein tijdsverschil kan beplanten, gebruikt men 2 soorten padi. De vroegste, nu beplante velden zijn beplant met de langzame rijpende padi (pae madii), die in het koele Onda'e omstreeks 8 maanden noodig schijnt te hebben, voor de later te beplanten velden gebruikt men paentongo, die niet meer dan 7 maanden noodig heeft. De djagoeng stond hier in bloei en had gedeeltelijk vrucht gezet.

Waar men de kweekbedden voor de sawahpadi nog niet in gereedheid had gebracht, werd een termijn van eenige dagen gesteld, om daaraan te beginnen.

In de kampongs ~~Masowe en~~ Korondjongi had men nu evenwel weder te vroeg uitgezaaid voor de sawahs, zoodat de padi ~~in de laatste kampong~~ *daar* omstreeks 4 weken oud was en dus bij den a.s. oogst voor de ladangpadi rijp zou zijn, daar hier eerst over 2 à 3 weken met het uitzaaien der ladangpadi zal worden begonnen.

29 Januari

Vertrok van Taripa naar Langgadopi en ging na den aanslag naar Taripa terug, waar in den namiddag de Civiel-Gezaghebber van Posso aankwam, welke met den Mokole Pa Lasa van Tentena door Onda'e en Palande op weg was naar Pendolo.

30 " "

Van Taripa naar Korondjongi en Mapoele. Hield op beide plaatsen aanslag. Naar ik in Mapoele hoorde zijn verscheidene gezinnen - gelijk ik meldde op den 17 Januari l.l. - naar de kampong Boejoemapipi (Dale) verhuisd, omdat het kamponghoofd van Mapoele eene sawah had laten aanleggen, terwijl men te Boejoemapipi bovendien volgens het beweren der bevolking minder heerendienst behoeft te verrichten; het maximum der belasting al daar is f.2.

Tot nu toe zijn de uitgewekenen nog niet door den C.G. van Dale teruggezonden. De weg Krondjongi - Mapoele is een oud voetpad, dat de beide hoofdwegen verbindt.

31 " "

Van Mapoele naar Tantjoa en Wo'ompada. De bij mijn eerste bezoek en de bij latere bezoeken der patrouille nog zeer slordige kampongs waren veel verbeterd. In Wo'ompada gaf ik last na het bewerken der velden met het verbeteren der hui-

zen te beginnen. De kampongweg zal ook anders aangelegd worden.

Van de uitgeplante tjingke-stekken zijn er verscheidene doodgegaan, de overige hebben zich van den schadelijken invloed der overplanting hersteld.

De aspirant-controleur:

J. G. Jobie.

Peris...

De civile magistraat

W. M. M. M.

Peris
De assistent Resident

devoce.

Peris
reco.

10/3

17/1

51
Dagboek van den Adspirant-controleur te Tentena
van 1 Februari-15 Februari 1910.

- 1 Februari. Vertrok van Wo'ompada naar Kambera. Hield hier aanslag in de belasting en keerde in den namiddag naar Tentena terug. De weg van Wo'ompada naar Kambera is een binnenweg, langs een sedert lang verlaten kampong Petiroa voerende.
- 2 " " Niets bizonders.
- 3 " " Ging zien naar de bewerking van nieuw aangelegde sawahs bij Tentena, overigens niets bizonders.
- 4 " " Aankomst van den Civiel-Gezaghebber van Posso op zijn terugweg van Pendolo.
- 5 " " Met den Civiel-Gezaghebber den weg naar Peoera geïnspecteerd. 's Namiddags vergadering belegd door den C.G. met de Moko-
waarover? le's, Witi-Mokole's en kamponghoofden.
- 6 " " Vertrek van den Civiel-Gezaghebber naar Posso.
- 7 " " Niets bizonders.
- 8 " " Vertrok voor den aanslag naar Taipa en ging na afloop daarvan voor hetzelfde door naar Bantjea, In Taipa is de dja-goeng geoogst, de padi op de ladangs, welke hiet tegen de berghellingen zijn aangelegd, komt reeds flink op, de zoogenaamde bonde's aangelegd op de ladangs van het vorige jaar, moeten nog beplant worden. Tegelijk daarmee wordt de padi op de kweekbedden der sawahs uitgezaaid. In tegenstelling met de gewoonte zijn de bonde's later aangelegd dan de velden, omdat men zich wilde haasten de hoofdaanplant, die verleden jaar zooveel te laat was, te kunnen vervroegen, hetgeen ook gelukt is.
- Te Bantjea evenwel, waar men tijdig gekapt heeft, heeft men door het uitblijven van een voldoende langen drogen tijd zoo goed als niet kunnen branden. De ladangs zijn hier n.l. alle in de moerassige vlakte aangelegd, waar men vroeger steeds heeft kunnen branden, de laatste 2, 3 jaren evenwel door de vele regens niet. Men is nu aan het plantklaar maken der ladangs. Een goede oogst is hier niet te verwachten, daar de vruchtbare aschlaag ontbreekt.
- 9 " " Keerde terug naar Tentena.
- 10, 11 " " **Niets bizonders.**
- Te Tentena (ook te Ratoe Bena) en te Boeje mpondoli is men bezig met het beploegen der sawahs. Naar beide kampongs heeft de Civiel-Gezaghebber een paar ploegossen en een Hindoe-ploeg gestuurd. Een Minahasser geeft aan hoe er geploegd moet worden. De sawahs van het vorige jaar worden nu beploegd, omdat de grond, die dit jaar voor het eerst voor sawah wordt bewerkt, te hard is voor het ploegijzer. Te Tentena is men bezig met het kappen; enkelen zijn klaar en wachten droogte af om te branden

*F. men begon hiermee op 25 Januari
het vee was er wel eerder, maar
nog ges. ploegen.*

12 Februari

De meesten zijn evenwel nog niet zoo ver. De uitgeplante djagoeng is 1 a 2 voet hoog en komt goed op.

Ging naar de overzijde van de Possorivier om naar den aanleg van eene voor sawahs bestemde waterleiding te zien, die de bevolking zonder aanwijzingen van mij of den mantri had gemaakt. Ik zag, dat men lang niet diep genoeg gegraven had, waardoor het water niet kon afstroomen. Na uitdieping zal dit waarschijnlijk wel beter worden.

13 " "
14 " "

Niets bizonders.

Vertrok per prauw naar Tokilo. Gaf daar nog eenige aanwijzingen voor beteren aanleg van de kweekbedden voor de sawahs en ging door naar Korobono. Voor de noodige zaadpadi ^{voor} op de sawahs had men hier nog niet gezorgd. De oogst van het vorig jaar is hier n.l. geheel mislukt, zoodat men geen padi meer heeft om uittezaaien. Er werd bepaald, dat men binnen eenige dagen zaadpadi te Tentena zou gaan halen. De Mokole Ta Lasa, die mij vergezelde zal de benoodigde padi geven. Hij bood zulks aan. Men was hier sedert 10 dagen met het uitzaaien van de ladangpadi begonnen. Ging door naar Wajoera. Overnachtte daar. Het hoofd van Wajoera met verscheidene gezinshoofden werd gelast den volgenden dag naar Pendolo te gaan, tot het bijwonen van eene vergadering, waar de noodige aanwijzingen voor het verbeteren van de wegen het opkomen ^{voor} van den heerendienst en het aanleggen van sawahs, gegeven zouden worden.

F op de sawahs

*Het vorig jaar kwam met
met het planter der rypst klaar*

*1 op de ladang begin April
2 op de sawahs eind April
begin Mei*

*De oogst op de ladang was toen
zeer goed, op de sawahs gedeelt.
lyk.*

De aspirant-control

J. Gobie

*Gerien en vande
Kantteekening*

de civiel gezagthouder

Almarie

*Gerien.
Resid. resident
de voozef.*

*Gerien
res.
12/1*

Dagboek van den Adspirant-controleur te Tentena
van 15 Maart - 1 Maart 1910.

Februari

*weoera -
10/14*

- 15 Februari Hield aanslag te Weoera en ging voor het zelfde door naar Majoa. - Vertrok op den namiddag naar Pendolo.
- 16 " " Ging voor den aanslag naar Bo'e en hield na terugkomst te Pendolo aldaar aanslag. Na afloop hiervan vergadering met de Mokole's Ta Lasa en Oema i nggolo en de hoofden benevens verscheidene bewoners van Majoa, Weoera en Pendolo. Daar men tot nu toe vrijwel niets aan de wegen in de nabijheid van Pendolo gedaan had - behalve de weg Pendolo - Majoa, die reeds geruimen tijd gereed is -, maar steeds aan een weg langs het Meer van Bantjea naar Bo'e had gewerkt, werd bepaald, dat die wegen nu allereerst in orde gemaakt zouden worden, daar zij door den modderigen moerasgrond in dezen tijd moeilijk begaanbaar, in het geheel niet berijdbaar zijn. Voor het aanleggen van sawahkweekbedden en het halen van zaadpadi daarvoor (noodig voor Weoera en Majoa) werd het noodige besproken.
- 17 " " Ging terug naar Tentena. - Onderweg naar het aanleggen van den weg van Tentena naar Peoera gegaan. Men was gevorderd tot Tando bone (pl.m. $\frac{3}{4}$ uur loopen van Peoera) Met dezen heerdienst kan de weg tot dicht bij Peoera gereed komen; in eenige ladangs, waar de weg doorheen moet loopen en waar reeds djagoeng en padi staat, zal de weg na afloop van den oogst worden aangelegd.
- 18 " " Vertrokken naar Koekoe en vandaar
- 19 " " doorgedaan naar Posso.
- 20, 21, 22 " " Te Posso verbleven.
- 23 " " Naar Pandiri en
- 24 " " langs de Possorivier een binnenweg naar Koekoe gevolgd om te zien of daar een goed trace voor den weg naar het Meer is te vinden. Hoewel men na van Pandiri af hetzelfde gebergte te zijn overgetrokken waar ook de tegenwoordige hoofdweg overheen voert gedurende pl.m. 2 uur een vrij wel vlakken weg volgen, wordt het terrein daarna van af de benedenste stroomversnelling van de Possorivier naar mijne meening geheel ongeschikt voor het aanleggen van een weg. Met de beste hulpmiddelen als dynamiet enz. kan men door dezen steen- en rotsachtigen grond van het gebergte, dat hier op verscheidene plaatsen met loodrechte wanden door de Posso wordt afgebroken, geen weg aanleggen en is de nu bestaande hoofdweg na verbetering en verlegging van de moeilijkste gedeelten

25 Februari

26 " "
27 " "
28 " "

zonder eenigen twijfel te verkiesen bo-
ven een weg langs den oever van de Posso
- Ging van Koekoe door tot Batoe Nontjoe
en

terug naar Tentena. Over 8 dagen zal de
padi voor de sawahs te Boejoe mpondoli
en te Tentena en de andere kampongs
langs den grooten weg uitgezaaid worden.
Gereedmaken van kampongkaarten.
Niets bizonders.
Gereedmaken van kampongkaarten, overigens
niets bizonders.

Opriën.

De civil gezaghebber:

W. M. M. M.

De adspirant-controleur:

J. C. J. J.

Opriën.
Deaf. resident
Devoaef.

Dagboek van den Adspirant-controleur te Tentena

van 1 Maart-15 Maart 1910

1 Maart

Ging naar de sawahs van Tandangkajoekoe voor het nameten van de kweekbedden, vervolgens naar Boejoe mpondoli. De kweekbedden voor de sawahs waren hier voldoende bewerkt, met het ploegen en onwerken der sawahvelden was men bezig. De nu aan te leggen sawah is omstreeks drie maal zoo groot als die van het vorige jaar. Op verscheidene ladangs werd dezen dag gebrandpop enkele heeft men reeds uitgezaaid.

Gereedmaken van kampongkaarten. Gaf aanwijzingen voor het in orde brengen der sawah-kweekbedden, het weeten en broeien der zaadpadi enz. Ontving rapport van den wegopzichter, dat deze er in geslaagd was een nieuw tracé te vinden voor een nog te verberen weggedeelte tusschen Koekoe en Sangira. Na de verlegging zal de weg bewesten Sangira langs loopen. Is dit en zijn nog twee kleinere gedeelten van den bovengenoemden weg verbeterd, dan is na verbreeding de weg van Koekoe naar Tentena berijdbaar voor voertuigen. Het gevonden tracé zal ik binnenkort gaan zien, als het goed is, kan de volgende maand de weg aangelegd worden.

Ging naar Ratoe Dena om den aanleg van de sawah-kweekbedden te zien. Het kwam mij voor, dat men veel te weinig bedden had aangelegd, waarom ik de mantri-opnemer last gaf de sawah-oppervlakte optemeten, om daaruit te zien hoeveel oppervlakte aan kweekbedden er noodig was. Het oppervlak der kweekbedden bleek te klein te zijn, een stuk van 1600 Meter werd daarna nog gereed gemaakt.

Van tijdige bewerking is over het algemeen nog weinig sprake, men ziet het nut er nog niet van in en laat daarom alles, wanneer er niet voortdurend het oog op wordt gehouden, zooveel mogelijk op het laatst aankomen.

's Namiddags naar de overzijde der Posso, om eene op diepte gebrachte waterleiding van de Koro mpoero te zien. Veel water stroomde er niet door, daar de riviertjes aan de overzijde (westzijde van de Posso) in regenarme tijden droog zijn of slechts weinig water afvoeren; in den regentijd dikwijls sterk zwellen en dan zelfs niet meer doorwaadbaar zijn. Hoewel eene vlakke daar voor sawah-aanleg geschikt is, zal er dit jaar als proef slechts eene kleine sawah worden aangelegd, daar men niet voortdurend over veel water kan beschikken.

Ging naar de sawahs, waar men kweekbedden gereedmaakte voor het uitzaaien, ~~was daar~~ ~~naar plaats had~~

Naar verschillende sawahs in en nabij

De eerst aangelegde ladangs z.g.w. Kawo's, waaroop rijst en dyagoeng, zijn echter reeds twee of drie maanden geleden beplant

Er is nu nog maar een pad

3 "

Ongrijst: het is de luiheid die hier de voornaamste rol speelt; overigens geloof ik, dat er maar weinig streken in Indië zijn, waar aansporing van bestuurswege overbodig kan genoemd worden. U had dus eerder moeten ingrijpen

*accord
St.*

4 "

5 "

*Taangledj
F van de sawahs*

Tentena, om het uitzaaien te controleeren. Volgens de aanwijzingen van het Departement van Landbouw zijn kweekbedden gemaakt en is padi uitgezaaid voor de sawahs door de schoolkinderen te Tentena en te Boejoe mpondoli en bestaat er dus eene goede gelegenheid voor de bevolking de uitkomsten daarvan met die welke door haar zijn aangelgd, te vergelijken. De hoeveelheid uit te zaaien padi en de grootte van het voor ~~sawah~~ ^{elke} sawah aanteleggen kweekbed, heb ik n.l. geheel aan ieder moeten overlaten. Zoolang niet elk aandeel, dat nu nog jaarlijks verandert, door uitbreiding der sawahs, is opgemeten geeft de ondervinding van vorige jaren den menschen de beste aanwijzing wat het bovengenoemde betreft. Meerdere kennis omtrent het onderhoud der kweekbedden aanleg van de sawahs enz. wordt door de hoofden verbreid.

6 "
7 "

Bemesting werd nog nergens toegepast. Niets bizonders. Naar Posso. Onderzocht onderweg het nieuw gevonden trace (zie 2 Maart), dat goed bleek te zijn. Deze maand zal men nog met het maken van den weg beginnen.

8 "

Kwam 's namiddags te Koekoe aan. Bleef te Koekoe, ging naar het uitzaaien op eenige ladangs zien en besprak 's avonds met den wegopzichter nog een en ander betreffende het zoeken van een beter trace tusschen Koekoe en Pandiri, waarmede deze den volgenden dag zou beginnen.

9 "
10, 11 "

Ging door naar Posso. Voor het driemaandelijksch rapport van de Palele, nazien van den inventaris enz. te Posso verbleven.

12 "

Naar Pandiri. Vernam van den wegopzichter dat hij een nieuw trace tusschen Koekoe en Pandiri had gevonden. Zoodra ik het onderzocht heb, zal ik er nader over rapporteren.

Men was daar al eenigen tijd mee bezig; dat is dus niet in een paar dagen gevonden, zoals uit uw doopboek zou kunnen worden opgemaakt.

14 "

Terug naar Tentena. Van Koekoe tot Tentena is men nu gereed met het branden der ladangs, op enkele velden is uitgezaaid. Geen bizonders.

De nog in leven zijnde tjingke-stekken groeien doch zeer langzaam. De kaneelplantjes slaan beter aan.

Gezien en voor de handteekeningen. De Civiel Gezaghebber,

de aspirant-controleur:

E. J. Obé

M. W. M. M.

*Gezien
De assistent Resident
L. V. van der
L. V. van der*

*L. V. van der
L. V. van der
4/5
1/16*

's Middags ging ik door naar Pandiri, een anderen weg door het bosch opengekapt, volgende. Hoewel het waarschijnlijk mogelijk is hier een trace te vinden, dat iets beter is dan dat van den bestaanden weg, zou de aanleg zeer veel werk en tijd kosten wegens het moeilijke terrein; bovendien bleek mij ~~den~~

dat de tegenwoordige weg na eenige verleggingen voor voertuigen bruikbaar gemaakt kan worden. - De te verleggen gedeelten werden, voor zoover noodig, aangegeven. Kwam 's namiddags bij het wegwerken, waar mede men tot dicht bij Imboe genaderd was. Overnachtte te Imboe. Vertrok naar Koekoe en ging door naar Tentena. Men is van Koekoe tot Tentena overal bezig aan het uitzaaien op de landangs. Bij Imboe werd gebrand. Te Pandiri zou men daarmede ook doorgaan op dezen dag.

Geen bizonders. Bij onderzoek naar den toestand der sawahs bleek mij dat de padi over het algemeen goed stond. Nu de plantjes wat groo-ter waren, kwamen de bovenbedoelde vogels niet meer.

Geen bizonders. Ging naar Koekoe en verder door naar Pandiri. Het branden was hier nu afgelopen en men was algemeen bezig met het plantklaar maken der velden.

Naar Posso. Te Posso verbleven.

Ik begrijp er nu niet veel meer van

23 Maart

De asp. contr. opgedragen de tracé's eerst in teekening te brengen, ook profiel teekening te maken, en eerst daarna besondeling oock tracé's ver-keerd maak doordg. AK

24 " "

25 " "

26 " "

27 " "

28 " "

29 " "

30, 31 " "

Gerien en voor de handteekeningen:

De Civiel Gezaghebber,

[Handwritten signature]

Gerien. Waasfistent Resident van Indrag. Celebes

devoer.

De adspirant-controleur:

J. C. Jobie

[Handwritten signature]

9/5

Dagboek van den Aspirant-controleur te Tentena
van 15 Maart-1 April 1910.

15 Maart

Ging met den Mokole Ta Lasa naar Boejoe mpondoli om naar het graven van eene waterleiding te zien, waarmede men sedert eenige dagen begonnen was. Daar over de eerste 150 M. diep moet worden gegraven (van 4-3 M.) vordert het werk slechts zeer langzaam, maar indien er zich geen bijzondere moeilijkheden voordoen, reken ik, dat men over een jaar gereed zal kunnen zijn. Wanneer het werk klaar is, kan eene groote vlakte tot sawah gemaakt worden. De padi op de kweekbedden komt hier goed op; een afzonderlijk aagelegd gedeelte is echter door vogels vernield. Gereedmaken van kampongkaarten.

16 " "
17, 18 " "
19 " "

Niets bijzonders.
Ging naar de sawahs om naar het opkomen der padi te zien. Over het algemeen stond de padi op de kweekbedden nabij de kampong goed. De meer afgelegen kweekbedden bij Tando ngkajoekoe hadden erg veel van vogels - een soort wilde eenden - geleden; sommige vakken waren geheel vernield. Er is bijgezaaid om voldoende padi voor het uitplanten te verkrijgen. Geen bijzonders.

Waarom geen last gegeven de kweekbedden te doen bewaken?

20 " "
21 " "

Vertrok naar Koekoe. Ging van daar met den Witi-mokole Papa i Owo en den wegopzichter Mose eenige door den laatsten opengekapte trace's zien, waarheen de weg verlegd zou worden. Hoewel enkele gedeelten nu veel langer worden, bleek het mij toch terwille van een bruikbaar trace noodig te zijn die aan te nemen. Kwam des avonds te Imboe aan. Daar de gehele weg van Tampeta'a tot Imboe verlegd zal worden en een groot deel door zeer moeilijk begaanbaar terrein loopt, heb ik na een voorloopig overzicht over het nieuwe trace genomen te hebben, gezegd, hier eerst een kleine weg van minder dan 1 M. breedte aanteleggen, waardoor ik enkele hellingen nog eens nader zal kunnen nameten. Verder zal ik dan opnemen hoeveel steenmassa's door dynamiet moeten opgeruimd worden. Zonder hulp daarvan zal hier n.l. geen behoorlijke weg gemaakt kunnen worden.

in een bosch

Van de uitwerking van dynamiet op deze kalkrotsen stel ik mij niet veel voor, bereids zijn de benodigde gereedschappen door den Assistent Resident gezonden

22 " "

Ging een nieuw aanteleggen weg tusschen Imboe en Pandiri nameten. Het, nu door den wegopzichter verbeterd trace, nam ik na eene verlegging van het laatste gedeelte aan. Denzelfden dag werd met het werk begonnen.

Dagboek van den Adspirant-controleur te Tentena

van 1 April-15 April 1910.

1 April ^{Tan Posso} Naar Koekoe. Het nieuwe tracé van Imboe naar Tampeta'a, nu langs een smal pad wilstende volgen, bleek mij, dat men met dat pad nog niet gereed was, zoodat ik dit tot den eerstvolgenden heeredienst uitsstelde.

2 " Terug naar Tentena.

3 " Niets bizonders.

4 " *ondergeschikten* Ging met het kamponghoofd en zijne ~~med-~~ naar de sawahs. Er werd vastgesteld, dat men over 2 dagen met het bebouwen der ladangs voor eenige dagen zou eindigen en ieder op de sawahs moest werken.

5 " Ging naar Ratoe Dena. Hetzelfde werd voor de bevolking hier bepaald. Men was in deze kampong evenwel juist gereed met het beplanten der ladangs.

6 " Naar Boejoe mpondoli. De padi op de kweekbedden stond hier zeer goed. De sawahs waren voor een groot deel reeds bewerkt. Door de zware regens, die 's nachts gevallen waren, was een der wanden van de waterleiding doorgebroken, waardoor het riviertje weer in zijne oude bedding terugstroomde. Men was des avonds met de voorloopige herstelling gereed.

7 " Ging naar de sawahs om het werk te controleeren. Door den hoogen waterstand was de leiding te Tando ngkajoekoe op eene plaats ook vernield. Het water had zich door ondergraving van den grond een uitweg gezocht en gevonden naar de oude bedding. Een gat van verscheidene Mr.³ was in den grond uitgespoeld. Met de herstelling ervan werd dadelijk begonnen.

8,9 " Geen bizonders.

10 " Hield toezicht en gaf aanwijzing bij het herstellen en verleggen der waterleiding bij Tando ngkajoekoe, die over een gedeelte bij een tweeden doorbraak geheel vernield was. Na een dag werken der geheele bevolking was het werk gereed.

11 " Kreeg bericht, dat ook te Boejoe mpondoli een doorbraak had plaats gehad; ging daar heen. Er is nu eene waterverdeeling bovenstrooms van de leiding gemaakt, waardoor in het vervolg minder kans op doorbraak bestaat.

Na terugkomst bespreking met de hoofden over eene verdeeling van de bevolking over ladangs en sawahs, daar beplanting der eerste en bewerking der laatste samenvalt. Rechtspraak van den landschapsrechter. Overigens niets bizonders.

13 " Ging naar de sawahs om de bewerking te controleeren.

14 " Niets bizonders.

Gereed
De civil ingesbetten
Almanac

J. J. van der Pijper
devoer

De aspirant-controleur:
d. a. jobis

60
Dagboek van den Adspirant-controleur te Tentena

van 15 April - 1 Mei 1910.

- 15 April . Ging naar Koekoe om een en ander de in-
richting van de passanggrahan betreffende
in orde te brengen. Gaf eenige aanwijzingen
onderweg bij het overplanten der padi te
Ratoe Dena en controleerde de bewerking
der en het overplanten op de sawahs te
Saodjo en te Batoe Nontjoe. Men was in de-
ze kampongs met het overplanten begonnen.
De bibit was te Saodjo zeer goed geworden
te Batoe Nontjoe, waar de grond minder ge-
schikt scheen, voldoende sterk.
- 16 " Terug naar Tentena. Ging naar de sawah bij
Sangira; men was hier met overplanten be-
gonnen. Daar de sawah eerst dit jaar was
aangelegd, was de bibit niet mooi, enkele
velden waren zeer schraal. De grond scheen
mij evenwel van goede hoedanigheid, zoodat
een volgend jaar de stand wel beter zal
zijn.
- 17 " Niets bizonders.
- 18 " Naar Koekoe. Men is hier gereed met het be-
planten der ladangs. Met het omheinen
en wieden der eerst beplante ladangs had
men een begin gemaakt.
- 19 " Ging door naar Pandiri en
20, 21 " daar verbleven om den Civiel-gezaghebber
met den Adviseur voor de Buitenbezittin-
gen, welke van Posso zouden komen, op te
wachten.
- 22 " Met bovengenoemde heeren naar Koekoe en
23 " verder naar Tentena.
- 24 " Naar Boejoe mpondoli.
- 25 " Naar Peoera.
- 26 " Vertrek der Heeren Frijlink en Kielstra
en den Civiel-Gezaghebber naar Posso.
- 27 " Voorloopig onderzoek eener strafzaak, ver-
der geen bizonders.
- 28 " ~~Tertrahnder Tauph~~. Vertrok naar Taipa.
Toestand der sawah was goed, men was juist
gereed met overplanten.
- 29 " Naar eenige ladangs van deze kampong. De
padi had voor een gedeelte vrucht gezet
en stond zeer goed, hier en daar reikte
zij tot borsthoogte. De er tusschen geplan-
te djagoeng had jonge vruchten, was niet
bizarster sterk. Als oorzaak kan de in de
regentijd zeer vochtige bodem genoemd
worden. De een paar maanden geleden gepluk-
te djagoeng op de kawo's (eerst aan te
leggen velden) was heel goed geworden.
Vertrok naar Banijea. Ging 's namiddags
naar de sawah. Men was bezig den grond
klaar te maken voor het overplanten der
padi; de kweekbedden stonden goed. De padi
was ruim 5 weken oud. Ging naar verschei-
dene ladangcomplexen. De padi was nog jong
van 1 tot 2 maanden. Gras en onkruid op
de ladangs waren op verscheidene plaat-
sen hoog opgeschoten. Er werd gewied.

Tengevolge van het vele gras, dat snel op komt door niet of slecht branden, kan verwacht worden, dat de oogst op verscheidene ladangs niet zoo heel goed zal uitvallen. Oorzaak van het niet-branden der velden is, het te lang uitstellen om te wachten op langdurige droogte, die niet gekomen is.

30 April

Ging verder door de ladangs. Bevinding als hierboven. Naar een tweede sawah. De grond moest hier nog bewerkt worden. Na afloop der bewerking van het voorgenoemde sawahveld, dat is over eenige dagen wordt hier begonnen. De uittezaaien padi staat goed.

Naar Bo'e. Stand der sawahs was goed. Voor een maand was men gereed met overplanten Ladangs tegen het gebergte: stand der padi goed. Djagoeng heeft jonge vruchten. In de vlakke eveneeens. Padi van 2 tot 3 mnd. oud. Men was overal bezig met wieden der velden, hier en daar gereed. Weinig onkruid over het algemeen omdat er goed gebrand is. Stelde een termijn voor het in orde brengen van kampongweg, erven en huizen, die niet goed onderhouden waren.

De adspirant-controleur:

J. J. J.
De civiel gezoghebber

J. J. J.

J. J. J.

J. J. J.
De assistent Resident

J. J. J.

J. J. J.
2/16

Dagboek van den Adspirant-controleur te Tentena

van 1 Mei - 15 Mei 1910.

- 1 Mei Naar eene tot Bo'e behoorende sawah. De padi stond hier goed. Schade was aangericht door het binnendringen van herten. Den pagtar liet ik herstellen. Ging door naar Pendolo. Overigens niets bijzonders.
- 2 " Ging naar de sawahs, waar men bezig was met overplanten. Bezocht verschillende ladangs. Hier en daar was evenals te Bantjea eenige maanden geleden, onvoldoende gebrand en dus veel onkruid. De djagoeng had jonge vruchten, de padi was 2 maanden oud. Aan het onderhoud van de kampong viel nog veel te doen. Ik gaf het kamponghoofd een maand tijd om alles goed in orde te laten maken. Ging 's namiddags weder naar de sawahs om het werk van dien dag te controleren; eenige lieden, die nalatig waren in het ompaggen hunner sawahs zullen worden gestraft. In Bantjea hebben zich elf volwassenen, waaronder ook het kamponghoofd aangemeld om dooponderricht te krijgen. Einde van dit jaar kunnen zij gedoopt worden.
- 3 " Vertrok naar Tentena
- 4 " De sergeant-opnemer Schiebel, toegevoegd aan den Heer Abendanon, vertrok 's morgens voor de opmeting van de Noord- en de Westzijde van het Possomeer naar Pendolo.
- 4 " 's Namiddags naar Tampeta'a. Een voorlopig aangelegd pad tusschen Imboe en Tampeta'a, waar het nieuwe trace langs moet vallen, volgde ik en mat enkele hellingen. Na den aanleg van een breeden weg is dit gedeelte als karrenweg te gebruiken, hoewel enkele stukken eene moeilijke helling (10 à 11°) hebben, evenwel niet over eene grooten afstand. Om hier een weg te kunnen maken, zal ook dynamiet noodig zijn. Eene opgave zal bij den Civiel-gezaghebber worden ingediend. Ging van hier naar den heerendienst naar den weg voorbij Tampeta'a en controleerde nog eenige verleggingen in den weg tusschen Tampeta'a en Koekoe.
- 6 " Van Koekoe naar Tentena, overigens niets bijzonders.
- 7 " Niets bijzonders.
- 8 " Aankomst van den mijningenieur Abendanon alhier.
- 9 " Niets bijzonders.
- 10 F Vertrek van den Heer Abendanon langs de Oostzijde van het Possomeer voor het onderzoeken van gesteenten en het doen van diepte-peilingen. Naar Peoera. De sawahs aldaar stonden goed omstreeks een maand geleden was de padi

11 Mei

overgeplant. De padi op de ladangs had ge-
deeltelijk vrucht gezet. Ging $\frac{1}{2}$'s namid-
dags door naar Tolambo.

De 'sawahs zagen er hier goed uit, de padi
had rees^a vrucht gezet. Tengevolge van zwa-
re regens was de waterleiding beschadigd,
de hetstelling evenwel gemakkelijk.

De grond van het gebergte is steenachtig,
de padi op de ladangs minder sterk daar-
door. De djagoeng stond schraal, had door
zware regens veel geleden. Voortdurende
bewaking der ladangs, voornamelijk tegen
apen, is hier noodig. Eene groote aanplant
van katjang was geheel door muizen ver-
~~gied~~^{niel}der.

Ging verder naar Tindoli.

Standder gewassen hier evenals te Tolambo
De grond der ladangs is van betere hoedan-
nigheid.

Naar Tokilo. De groote sawah, waar men kort
geleden met overplanten klaar was, zag er
goed uit. Men heeft te weinig water voor
de groote oppervlakte, zelfs in dezen re-
gentijd. De opbrengst zal daardoor onge-
twijfeld veel minder worden dan ze kon
zijn. Verschillende gedeelten zullen nu
om beurten bevoeid worden. Men heeft
echter te weinig ervaring om dat goed te
doen; de manteri-sawah zal zoo veel moge-
lijk aanwijzing ~~doen~~^{geven}. De ladangs staan
vrij goed, er is evenwel weinig djagoeng.
Een betere oogst dan verleden jaar is te
verwachten.

Daar enkele erven geheel ongeschikt zijn
voor den aanplant van verschillende ge-
wassen, worden eenige huizen naar de Oost-
zijde van de kampong, meer naar boven ver-
plaatst.

Het kamponghoofd te Tindoli ontving eene
berisping wegens het slecht onderhoud van
den kampongweg.

Ging verder naar Korobono. Eene kleine tot
Korobono behorende sawah heeft slechten
grond, doet weinig verwachten.

12 "

Naar verschillende ladangs. Padi staat goed
had op verscheidene plaatsen vrucht ge-
zet (2-4 maanden oud).

De wegen van Tolambo tot Korobono hadden
zeer veel van de regens gelden. Stukken
in een moeras aangelegd, waren te weinig
opgehoogd en daardoor zeer drassig. Be-
paalde de werkzaamheden voor den a.s. hee-
rendienst.

Ging verder naar Wajoera. Op beide sawahs
aldaar (te samen omstreeks 2 bouw) was men
gereed met overplanten. De ladangs, welke
ik zag, zagen er goed uit. De djagoeng is
geplukt.

Door een wervelwind waren 8 huizen ver-
niel. Ik gaf 2 maanden tijd om de hutten
waar men nu in woonde op te ruimen en ste-
vige huizen te bouwen.

Vervolde mijn weg naar Majoa. De weg van Kobono over Wajoera naar Majoa is voor zoover nog niet aangelegd, in dezen tijd moeilijk begaanbaar, zeer modderig met verscheiden poelen. Met den aanleg wordt voortgegaan.

De sawah was goed aangelegd. De grond is goed, water is er voldoende, zoodat het te verwachten is, dat de padi hier goed zal groeien. De slechte grond van het vorige jaar was verlaten.

Enkele ladangs waren nog maar zeer kort geleden beplant wegens vele sterfgevallen. Op andere waar slecht gebrand was, groeide zeer veel onkruid. Er wordt gewied. De eerst beplante ladangs stonden goed (padi 3 à 4 mnd.) De djagoeng had hier vrucht gezet.

Wegens nalatigheid in het afmaken hunner huizen worden eenige leiden gestraft.

In de laatste 3 mnd. stierven hier 19 mannen en verscheidene vrouwen. Velen aan een onbekende ziekte in enkele dagen tijds. De symptonen voor zoover bekend zullen aan den Officier van Gezondheid, welke hier om gevraagd heeft, worden medegedeeld. Deze ziekte eischte einde 1909 zeer vele slachtoffers te Pendolo en komt nu ook te Taipa voor. Gevallen van genezing zijn niet bekend.

Ging verder naar Pendolo. Aan de hier bij eengeroepen kamponghoofden van Bantjea en Poe'oemboto deelde ik namens den Civiel-Bezaghebber van Posso mede, dat de Mokole Oema i nggolo ontheven was van zijne waardigheid, en dat de Mokole Ta Lasa hem voor loopig zal vervangen.

Werkzaamheden voor den a.s. heerdienst werden aangegeven voor de verschillende kampongs.

De Heer Kruyt heeft onlangs als proef 350 jonge te Pendolo gekweekte koffieplantjes op een door hem geschikt geacht terrein voor de bevolking laten uitplanten. Nog 100 plantjes zullen volgen.

Ontmoette te Pendolo den Heer Abendanon welke den volgenden dag zijne reis langs de Westzijde van het Meer, onderwijl eenige malen overstekende, zou vervolgen.

Was 's namiddags per prauw op weg naar Tokilo, door een plotselingen storm overvallen, genoodzaakt naar de wal te wijken en de prauw in veiligheid te brengen. Keer de over land terug naar Pendolo.

Vertrok des nachts naar Tentena. Geen biz.

De tjinké blijkt zeer slecht te groeien te Tentena. Vele plantjes sterven. Nog slechts een 70tal zijn in leven. Ze zijn bijna niet grooter geworden. De enkele kaneelplantjes zijn zeer krachtig opgeschoten. Mocht eene nieuwe poging beproefd worden, dan zal ik een geschikt terrein aan den voet v.h. ge-

13 Mei

Volgens den Heer Kruijt is deze ziekte vermoedelijk malaria. De daaraan overleden menschen waren allen afkomstig uit een gehucht, dat in moerassig lag en daar, om ook is verlaten.

F.d.n.z. op zijn eigen verzoek wegens hoogere ouderdom.

14 "

*Mitbraving 1/2 ka...
melampyris...
amb... - ...*

27/6

De controle lijkt mij in dit geval
juist zeer gemakkelijk

bergte in orde laten maken, waar dan een
kampongtuin wordt aangelegd.

Eene goede controle op het onderhoud bij
verspreiding over de geheele kampong is
zeer moeilijk, terwijl de grond op verschil-
lende plaatsen minder geschikt is.

Geriën en voor
de kantteekeningen
de Civiel Geraghebber,

W. W. W. W.

Geriën
Assistent Resident

de voor.

De aspirant-controleur:

J. C. J. J.

Geriën

22/15

27/15

1/15

bb

Dayboek van den aspirant controller te Tentena
van 1-5 September 1910.

Handwritten note:
Pleasant

1 September.

Ten Kapelle over den binnemweg
naar Korondjoni met den witi-
mokole Papa i den hoejoeje, wel-
ker ik had opgeroepen om hem de
a.s. parementides mede te deelen.
Ten hier door naar Kambara.

Te Korondjoni was men aan
het ontsien te Kambara nog niet
begonnen. De sawahs te Kor-
ondjoni hadden niet veel opge-
verd. De vruchten waren voos, de
stengels verrot in de geledingen,
ruygen waren niet te vinden.

Te Kambara stonden niemus aangef-
legde sawahs in de vlakke van de
boven. Wimbis, was een groot aan-
tal ladang is aangeflegt nabij de
oude kampong Tampadeda, goed.
De ladang deden over het alg.
meen een vrij goed en opst ver-
wachten. Genaemde vlakke is
zeer vruchtbaar.

Regens slecht onderhoud van
kampong Korondjoni werden het
kamponghoofd en eenige In-
landers aldaar gestraft.

2 "

Ten Kambara door bovennoemd
ladangterrein naar Tentena.

Ontvinn bericht dat te Taipa
(Bantjea) een vrouw, verdacht oos
heksen ongeveer 2 maanden geleden
vermoord was. Haar werd de

door van enige tientallen personen in de kleine kampong Taiya in een zeer kort tidsverloop ^{geheten} geveten.

De moord was langere tijd geheim gehouden en eerst eenigen tijd geleden uitgekomen. De daders liet ik halen om hen naar Poem te laten brengen ten onderzoek zal ik instellen.

- 3 en 4 Sept. Niets bijzonders.
- 5 " Tertrik naar Bendob.
- 6 " Ten hier naar Korobons en Trajvera
- 7 " Ten Trajvera naar Kajoa en Bendob en verder naar Bo'e.
- 8 " Ten Bo'e naar Bentjen en Taiya. Deed te Taiya onderzoek naar bovengemelde zaak en ging terug naar Tentena
- 9 " In Po'e ombots was men met den oogst begonnen. Hoewel veel meer van de oogst verwacht wordt dan het vorige jaar, toen men over het algemeen zeer weinig oogstte hier en daar zelfs misoogst had - zal deze niet zeer overvloedig zijn. Het brander waarmee men te lang wachtte, steeds een langen droog, gen tijd verwachtende en dat ten slotte door de invallende regen niet goed slaagde is hiervan wel voor een groot deel de oorzaak - Het gras groeide snel, zoodat men weinig padi heeft. De padi die opheven droef goede vruchten.

In de kampong Bo'e waar de padi ruim 3 maanden geleden zeer goed stond is veel door de muis

ken vernield, dit schrijft de bevolking ook toe aan te late beplanting. Men is daar nu met het kappen voor de nieuwe velden begonnen, even ook in Taiya waar de oogst bevestigend was.

In verschillende kampongs werd een aantal lieden gestraft voor het slecht onderhouden van huis of erf. Het landschapshoofd van Palande Lamvera deelde mij in Korobons mede dat hij eenigen tijd geleden 2 es ladamhuizen van lieden in Korobons had laten ~~afbreken~~ afbreken, daar de eigenaars zich in den laatsten tijd voornamen de ladam op te houden en hun huis in de kampong totaal verwaarloosd hadden. Die personen zijn gestraft.

De Sawahs stonden over het algemeen goed maar de padi was behalve te Bo'e nog niet geoogst. In Taiya heeft de geheele sawah die veel belooft, ~~gehaald~~ door wormen aangetast, en alle vruchten waren voort.

Het a.s. jaar moesten in Po'e ombots in de sawahs eerder beplant worden.

10, 11, 12, 13, 14 Sept. Niets bijzonders.

Hiervoor zijn al bevelen gegeven.

Gesien en voor de handteekening de w. g. g. W. W. W.

De aspirant controleur E. J. J.